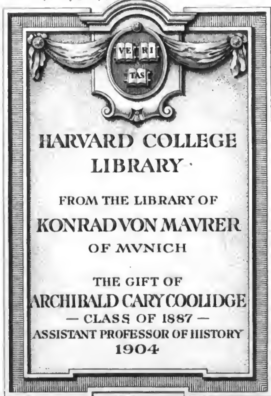



VE RI
TAS
HARVARD COLLEGE
LIBRARY
FROM THE LIBRARY OF
KONRAD VON MAVRER
OF MVNICH
THE GIFT OF
ARCHIBALD CARY COOLIDGE
— CLASS OF 1887 —
ASSISTANT PROFESSOR OF HISTORY
1904

ÍSLANDS BESKRIVELSE

af

Þorvaldur Thoroddsen



Oversat fra islandsk

af

Amund Helland

Centraltrykkeriet
1883

Islands beskrivelse

af

Þorvaldur Thoroddsen.

Efter

Lýsing Íslands

gefin út af hinu íslenzka þjóðvinafjelagi

oversat af

Amund Helland.

Kristiania.
Paa oversætterens forlag.
Trykt i Centraltrykkeriet.
1883.

Oversætterens fortale.

Lýsing Íslands eller Islands beskrivelse, udgivet i 1881 af det islandske folkevenselskab, er forfattet af Þorvaldur Thoroddsen, der er geolog af fag og lærer ved realskolen paa Möðruvellir i den nordlige del af Island. Bogen er delt i to dele, hvoraf den første halvpart handler om landet, den anden om folket. Skjønt bogen ikke er stor, giver den dog en ypperlig og temmelig udførlig beskrivelse af det vidunderlige øland, som nu i et aartusende under vexlende kaar har været et hjem for vore islandske landsmænd. Bogen indeholder paa hver side gode og nyttige oplysninger, og derfor har jeg taget mig for at oversætte den paa det her i landet brugelige skriftsprog, saa at der kunde være et sted, hvor man med lethed kunde hente oplysninger om Island og islandske forhóld.

Thoroddsen siger i fortalen, at «saaledes som det nu er fat, er det vanskeligt at skrive om Islands natur og beskaffenhed, fordi landet er saa daarligt undersøgt. Vildmarkerne og ørkenerne er næsten ubekjendte, og det er langt fra, at de dele af landet, som ligger i bygden, er saa vidt undersøgte, som de burde være. Hvis man skulde t. ex. beskrive elvene paa Island, saa er det ikke nok at vide, hvad de hedder, og hvorhen de strømmer, men ogsaa meget andet skulde oplyses: heldningen, vandmængden, hvormeget de fører frem af aur og sand, fossenes høide, elvenes arbeide paa det omkringliggende land, forandringer i elveleierne, størrelsen af det

land, som forsyner elven med vand o. s. v. Man maatte undersøge jøklerne, ildfjeldene, hraunene, jordarternes beskaffenhed, jordlagenes aldersfølge, veirliget, havet, strømmene, flod og fjære, havbunden, dyrelivet, plantelivet og meget andet, og sammenligne alt dette med andre landes natur. Det er ikke let at faa istand en Islands beskrivelse, saa god som den skulde være, førend alt dette er blevet kjendt».

I oversættelsen er enkelte gode islandske ord beholdt, der hvor vort sprog ikke har særegne navne; saaledes navnene for kogende kilder, hverar, for dampende kilder, laugar; for kratere er ofte benyttet ildborge efter det islandske eldborgir, for lava hraun o. s. v.; thi naar der paa vort eget gamle sprog findes ord, som vi har brug for, er det bedre at laane hos dette end hos fremmede.

For de i bogen forekommende navne er den islandske skrivemaade og endelserne beholdt, uden at der er gjort noget forsøg paa at oversætte eller fordanske dem. Jeg skriver saaledes Eyjafjörður, ikke Øfjord, Øifjord eller Eyjafjord; thi ligesaalidt som vi paa vort sprog oversætter franske eller engelske stedsnavne, ligesaalidt bør vi oversætte de islandske eller benytte de danske oversættelser, især da disse ofte hverken er velklingende eller rigtige. At oversætte t. ex. navnet paa Reyðarfjörður med Rødefjord, som de danske gjør, er efter mit skjøn smagløst og derhos urigtigt, fordi fjorden har sit navn af reyðr, som er en hval, og ikke af rauður, rød.

For at navnene skal kunne udtales rigtigt, hidsættes her et par bemærkninger om den islandske retskrivning:

Á udtales som au, ikke som aa; saaledes Laxá udtales Laxau, som det endnu hos os udtales af Sogningerne; æ udtales som ai, saaledes Snæfell udtales Snaifedl; au udtales som øi, t. ex. Baula udtales Bøila, hraun, lava, udtales røin; ey udtales ei, saaledede Grímsey udtales Grimsei; y udtales som i, saaledes Mývatn udtales Mivatn, u høres næsten som ø.

Bogstavet þ (þorn) udtales som det engelske th, saaledes þingvellir udtales Thingvedlir; ð (det stungne d) udtales som et svagt th, saaledes Siða udtales Sitha. Vi har nu ikke

noget tegn for disse lyd, som er gaaet af brug her. Þ udtales som f foran t, som Skaptá, udtales Skaftau. F udtales snart som f, snart som b og snart som v. I begyndelsen af ordene og foran k, t, og s udtales det som f, men foran n, l og ð som b, t. ex. Krafla, udtales Krabla; ellers lyder det mest som v. ll og rl udtales ofte som dl, fell udtales saaledes fedl, jarl jadl. Ligesaa udtales nn og rn ofte som dn, saaledes Hornafjörður, udtales Hodnafjörður.

Om bogens udstyr er kun det at bemærke, at maler Skramstad efter min anmodning velvilligen har tegnet en falk paa titelbladet; meningen hermed er at antyde et haab om, at falken snart ganske maa afløse det nu paa Island brugelige vaaben, som er en kronet tørfisk.

Kristiania den 15de marts 1883.

Amund Helland.

Landet.

Mellem den nye og den gamle verden, fra pol til pol, ligger en svær og dyb dal fyldt af havet; den største del af denne dal heder Atlanterhavet, men nordenfor og søndenfor polarcirklerne kaldes den Ishavene. Nordligt i Atlanterhavet gaar der en stor undersøisk fjeldryg tvert over dalen fra Skotland mod nordvest til Grønlands kyster. Paa denne fjeldryg ligger Island, vestligt oppe ved den nordlige polarcirkel, mellem $63\frac{1}{2}^{0}$ og $66\frac{1}{2}^{0}$ nordlig bredde, 40 mile øst for Grønland, 130 mil vest for Norge og 119 mil nordvest for Skotland. Ferros meridian gaar midt over landet, ret øst for Landeyjar, og den nordlige polarcirkel berører Melrakkaslétta. Island ligger derfor helt i Atlanterhavet, undtagen der, hvor Nordishavet berører landets nordligste tange. Som følge af landets nordlige beliggenhed er der stor forskjel paa dag og nat efter aarstiden. Sydligt paa landet er den korteste dag gode 3 timer og den længste gode 20; nordligst i landet sees solen ikke i ugen om vintersolhverv, og

den gaar ikke ned for horizonten i ugen omkring sommersolhverv.

Det østligste næs paa Island er *Gerpir* paa Østlandet nordenfor Reyðarfjörður, det vestligste er *Bjargtangar*, det sydligste *Dyrhóla-ey* (Portland), det nordligste *Rifstangi* á Sléttu.

Island er 1867 kvadratmile stort; det er 66 mil langt i øst og vest fra Öndverðarnes spidse til Gerpir og 42 mil i nord og syd fra Dalatá ved Siglutjörður til Dyrhóla-ey. Landet er meget indskaaret af havet, fornemmelig dog i Vestfirðir, og hele strandlængden ind i hver fjord er saa omtrent 800 mil.

De gamle regnede, at det var syv dages seilads fra Stat i Norge til Horn i den østlige del af Island, fra Snæfellsnes 4 dage til Hvarf i Grønland og fra Reykjanes 3 dage til Ölduhlaup i Irland.

Af brugbart land er der paa Island 764 kvadratmil hjemland og beitesland, 682 kvadratmil fjeldbeiter; 421 kvadratmil er øde land, dog er der af dyrket land (eng og kaalhaver) kun 4 eller 5 kvadratmil i hele landet. Jøklerne dækker 268 kvadratmil, lava 120 kvadratmile.

Det største og bedste kort over Island er af *Björn Gunlaugsson*, som maalte landet i 13 somre (1831—43). Biskop *Guðbrandur Þorláksson* á Hólum var den første mand, som maalte Islands beliggenhed 1585, og den, som først begyndte den nøiagtigere opmaaling af landet, var *Magnús Arason*, en islænding i dansk krigstjeneste; men han druknede i Breiðifjörður 1728; da sendtes der til landet en dansk mand ved navn *Knopf*, og han maalte noget af landets kyster og gjorde det første kart over Island 1734; hans kart var meget unøiagtig og skakt, men blev længe brugt. Men da Islands ky-

ster ikke var tilstrækkeligt kjendte for seiladsens skyld, saa blev i 1772 oprettet et embede til en ordentlig undersøgelse paa Island. Den, som først fik dette opdrag, hed Eyólfur Jónsson. Observatoriet var først paa Staðarstaðir, men blev siden flyttet til Lambhús ved Bessastaðir. Efter Eyólfur kom en dansk mand, men fordi lidet blev gjort, inddroges embedet i 1805. Omkring denne tid maalte forskjellige danske, fornemmelig *Minor* og *Löwenörn*, strækninger af Islands kyst. Regelmæssige opmaalinger foretoges i aarene 1800 til 1819; de, som havde den meste del heri, var *Frisak* og *Scheel*, og paa deres kystmaalinger grundede *Bjørn Gunnlaugsson* sine maalinger i de andre dele af landet.

Til Island kommer to store havstrømme, den ene fra sydvest, fra den mexikanske golf, *Golfstrømmen*, men den anden, som kommer nord fra Ishavet, kaldes *Polarstrømmen*. Golfstrømmen fører varmt vand mod nordost gjennem Atlanterhavet. Denne varme strøm er først smal og dyb, der hvor den strømmer ud gjennem det trange sund ved Florida, men den breder sig mere og mere, eftersom den drager sig nordover, og tilsidst udbreder den sig i overfladen af havet paa hele strækningen mellem Skotland og Island. Men ved hin undersøiske ryg, som før er omtalt, forandres den noget, fordi den her støder paa modstand. Søndenfor ryggen er der varmt vand til bunden, men nordenfor et varmt vandlag øverst oppe. Den nordligste hovedarm af Golfstrømmen stryger langs Islands vestkyst og fylder alle bugter, men de andre arme strømmer søndenfor landet mod nordost i havet. En liden gren af Golf-

strømmen naar nordenfor Horn og strømmer saa øst med Nordlandet og øst for Langanes og saa mod syd. Polarstrømmen kommer nordenfra ukjendte egne og strømmer mod sydvest gjennem Danmarksstræde (Grønlandshavet) og fører med sig havis og kulde. De isfjelde, som føres med strømmen, kommer fra svære bræer i Grønlands vildmarker og paa Spitzbergen; bræerne gaar ud i havet, og isfjeldene brotner fra dem. Havisen driver til landets nordligste odde og vestover til Horn med Polarstrømmen; men her begynder den nordligste arm af Golfstrømmen og den gaar nær Nordlandet østover. Den havis, som driver sydover, kommer altid øst om landet, aldrig vest om samme. Ind i Breiðifjörður og Faxaflói kommet der aldrig det mindste havis, nu og da et enkelt isstykke søndenfra. En gren af Polarstrømmen møder Golfstrømmen østenfor Island ude i havet og fører is did; den is, som driver øst langs Nordlandet, kommer og her ind i strømmens hovedgren og smelter der. Heraf kommer der megen og stadig taage paa Østlandet.

Af Golfstrømmens løb omkring Island følger, at havet ved landets kyster er om vinteren meget varmere end i andre lande paa samme nordlige bredde, og derfor lægger der sig næsten aldrig is i havne og fjorde paa Vestlandet og Sydlandet. Den smale gren, som rinder norden for landet, gjør ogsaa havets varmegrad om vinteren meget større, end man skulde vente. Ved Grímsey er havets middeltemperatur i Januar maaned 4,5 °. Med Golfstrømmen driver forskjellige

ting nu og da nordover, saasom mahoni og lausnarsteinen*). Med Polarstrømmen kommer ikke saa lidet drivtømmer; det er naaletræer, som voxer langs floderne i Sibirien. Taagen langs Østlandet, der hvor strømmene mødes, kommer af den fortættede damp, der hvor varmen og kulden mødes. Ved Berufjörður er der aarligt 200 taagedage, men ved Stykkishólmur 8 til 10.

Ud for landet ligger mange strømme, af hvilke *Látraröst* er den største; men foruden den er der strømsætninger frem foran de fleste næs som Reykjanes, Öndverðarnes, Horn og Langanes. Sommesteds er der haard strøm inde i fjordene, som i Breiðifjörður; der er øgrupper og grunde foran Hvammsfjörður og Gilsfjörður, og naar vandet suges ind og ud mellem øerne ved flod og fjære, saa opstaar haarde strømme.

Som det er almindelig bekjendt, skyldes flod og fjære maanens indvirkning; dens tiltrækningskraft virker paa havet, og dette drages mod det sted, som maanen staar over, og der voxer havet, men det udgrundes, jo længer bort man kommer; paa den anden side af jorden voxer havet og til samme høide; maanen drager nemlig mindst til sig den del af havet og jorden, som er fjernest;

*) Lausnarsteinen, forløsningsstenen, kaldes en haard bælgfrugt, tilhørende forskjellige plantearter; den kommer til Island med Golfstrømmen. Den har faaet sit navn paa grund af en egenskab, der tillægges den. Det antages nemlig, at vand, hvori denne frugt er kogt, drukket af kvinder, letter forløsningen. O. A.

vandet bliver igjen, dets afstand fra jordens midtpunkt forøges, det vil sige, det voxer, og flod og fjære bliver som paa den anden side. Paa grund af maanens bevægelse paa himmelhvælvingen forandres disse steder hvert øieblik, og deraf kommer forandringerne i flod og fjære. Men virkningen er ikke overalt den samme; i trange havbugter, sunde og fjorde, som ligger lige ud for det store hav, er denne bevægelse størst; paa det aabne hav er den jevnere og mindre voldsom, og den er derfor ikke saa stor ved Island. Forskjellen i havets stand ved flod og fjære er ved de islandske kyster 6—12 fod. Sommesteder ved kysterne indtræder der uregelmæssigheder derved, at de varme og kolde strømme og flod og fjære virker paa hverandre.

Veirliget. De strømme, som kommer til landet, har stor indflydelse paa veirliget. Det er Golfstrømmen, man har at takke for, at veirliget er meget mildere, end man efter landets beliggenhed skulde tro. Island har *havklima;* i de lande, som har havklima, er det slig, at vinterkulden er liden, og sommervarmen er liden, og der er kun smaa daglige forandringer i varmegraden, men stor fugtighed i luften, stærke storme kun om vinteren, meget overskyet, megen regn og sne. Havet er aarsag i alt dette. Dog bliver der større forandring i varmegraden oppe i bygderne længer ifra havet. I trange dale bliver det stundom

overmaade varmt om somrene og strengere kulde om vintrene. Stor forskjel paa veirliget er der nordligt og sydligt paa Island, som man kunde vente efter strømmenes beliggenhed; den sydlige strøm opheder hav og land i syd, øst og vest, og den nordlige strøm og havis afkjøler Nordlandet. Dog er der overalt i landet meget varmere end vestenfor havet paa den samme bredde,

Det er fugtigere veir i den østlige og i den sydlige del end paa Nordlandet, og heri er det varme hav skyld; taage er hyppigere i den sydlige og østlige del end i den vestlige og nordlige; dog er taage almindelig omkring havisen, hvor den kommer til landets kyster. Veirforandringerne er meget hyppige, og vindene er meget ustadige og omskiftelige. I Islands sydlige og østlige havne er dog sydostlige og nordostlige vinde hyppigst, men inde i landet er der et meget forskjelligere veirligt alt efter beliggenheden, fjeldene, jøklerne og efter varmens ulige fordeling. Nordostlige vinde er hyppigst i Berufjörður, Stykkishólmur og Grímsey. Paa Island, Færøerne og i Skotland er der ikke ofte torden og lynild, og næsten kun om vinteren, fornemmelig i december og januar (i de nordligste polarlande høres aldrig torden); hagl falder sjelden og da som oftest smaat. Nordlys sees meget ofte.

Golfstrømmen opvarmer ikke alene Island, men ogsaa alle Europas nordvestlige kyster; derfor naar varmen her

meget længere mod nord end vestenfor havet. Forskjellen kan bedst sees af de linier, som man tænker sig dragne gjennem alle de steder, som har samme aarlige varmegrad, varmelinierne eller isothermerne. Efter solens gang skulde alle disse varmelinier følge langs breddegraderne, men der er mange grunde til, at dette ikke er saa.

Aarets middelvarme er i Stykkishólmur 2.7° (Celsius), i Reykjavík 4°, paa Vestmannaeyjar 5°, i Berufjörður 2.8°, paa Grímsey 1.4°. Forskjellen imellem høieste og laveste varmegrad i Stykkishólmur 45°, paa Grímsey 42°, i Berufjörður 39°, men sommesteder inde i landet er forskjellen meget større. Heraf vil det sees, at havet har størst indflydelse paa Østlandet, men mindst i Stykkishólmur. Den varmeste maaned paa Island er sædvanligvis juli; da er varmegraden i Stykkishólmur 9.6°, paa Grímsey 7.1°, i Berufjörður 8.3°, paa Vestmannaeyjar 10.5°; den koldeste maaned er marts: ÷ 2.8° i Stykkishólmur, ÷ 3.5° paa Grímsey, ÷ 1.3° i Berufjörður, + 0.4° paa Vestmannaeyjar. Paa disse sidste øer er ingen maaned saa kold, at middeltallet naar nedenfor frysepunktet. Til at vise, hvor stor forskjellen er østenfor og vestenfor havet, kan det erindres, at i Nain i Labrador, der ligger rundeligt 10 grader sydligere end Grímsey er middeltallet i januar ÷ 19°, paa Grímsey ÷ 2°, paa Norges vestkyst + 2°, men i Stockholm ÷ 5°, fordi her naar ikke havets indflydelse hen. Island skulde efter sin beliggenhave et meget koldere klima. Den forskjel eller uregelmæssighed, som findes i veirliget paa mange steder, idet klimaet ikke er, som det efter breddegraden kunde ventes, kaldes med fremmed ord thermisk anomali; i Stykkishólmur er aarets middelvarme 8° høiere, end den efter bredden skulde være, middelvarmen i januar 19° høiere, og middelvarmen i juli $1^1/_2$° lavere. Havis og de veirforandringer, som følger med denne, er aarsag i, at ofte er i forskjellige aar maanedens middelvarme meget foranderlig; saaledes har det høieste middeltal i marts maaned i Stykkishólmur været 4.4° og den mindste ÷ 9.9°. Den aarlige regnhøide er i Berufjörður

38½", i Stykkishólmur 25⅓", paa Grímsey 19", i Reykjavík 28". Paa et bælte rundt polen er nordlys allerhyppigst, men sjeldnere nordenfor og søndenfor. Dette nordlysbælte gaar over Island.

Fra den sydøstlige del af Island gaar, som før omtalt, en bred, undersøisk fjeldryg til Færøerne og Skotland; paa denne er det omkring 250 favnes dyb, men nordenfor og søndenfor er dybe høler, indtil 2000 favne dybe. Ud fra Reykjanes mod sydost gaar en undersøisk tange langt tilhavs, og i nordvest skjærer der en dyb aal op i Danmarksstræde mellem Island og Grønland; dog er det grundest nordligst i strædet; og nord fra Island gaar der en anden undersøisk tange nord til øen Jan Mayen.

Island er meget indskaaret af havet, dog mest i den vestlige del. Lige vest i landet gaar der ind to bugter: *Faxaflói* (12 mil bred og 9 mil lang) og *Breiðifjörður* (10 mil bred og 18 mil lang), og ind fra dem skjærer der igjen mange fjorde og viker. Islands nordvestlige del er i høi grad indskaaret af havet, og denne fremspringende del af landet kaldes *Vestfirðir*. Det er et overmaade stort næs, som er næsten løst fra landet; thi Breiðifjörður til vest og Húnaflói til nord skjærer dybt ind. Der, hvor tangen er smalest, gaar fra Breiðifjörður fra vest ind *Gilsfjörður*, men fra Húnaflói mod sydvest *Bitrufjörður*; mellem dem er der ikke mere end om-

trent en mil. Dette næs er omtrent 170 kvadratmil i fladeindhold. Følgende fjorde er her de største: *Patreksfjörður, Tálknafjörður, Arnarfjörður, Dýrafjörður, Önundarfjörður, Súgandafjörður* og *Isafjarðardjúp*. Den nordøstlige del af dette næs kaldes Strandir, og der skjærer ind mange fjorde og viker, af hvilke dog de fleste er smaa; de største er *Reykjarfjörður* og *Steingrímsfjörður*, som kommer ind fra Húnaflói. Fra nord af skjærer der mange fjorde ind i Island, af hvilke følgende er de største: *Húnaflói*, (7 mile bred og 10 mile lang), *Skagafjörður*, *Eyjafjörður*, (8 mil lang), *Skálfandi*, *Axarfjörður* og *Þistilfjörður*. Mod øst er landet meget indskaaret, og det kaldes her *Austfirðir;* de største fjorde her hedder: *Vopnafjörður, Seydisfjörður, Reyðarfjörður* og *Berufjörður*. Islands sydkyst er sandet, og der er næsten ingen fjorde, men her og der bugter og sandrev foran; østligst ligger *Hörnafjörður*, som ikke er en saa ganske liden fjord, skjønt den og kunde kaldes en bugt.

Der er mange gode havne paa Island, dog fornemmelig i Vestfirðir, men hele landets sydkyst maa kaldes havnløs; thi det aabne hav staar lige ind paa stranden.

Ved Islands kyster er mange øer og skjær. Sydligst ligger *Vestmannaeyjar*, og *Fuglasker* ligger frem foran Reykjanes. I Faxaflói er der forskjellige øer frem med landet, og af dem er

Viðey den mærkeligste. I Breiðifjörður er der en stor sværm med øer og skjær; der er to øklaser, en foran mundingen af Hvammsfjörður og den anden foran Gilsfjörður; i Ísafjardardjúp ligger to øer, *Ædey* og *Vigur*, i Skagafjörður *Drangey*, i Eyjafjörður *Hrísey*, *Grímsey*, 7 mil fra land, *Flatey* i Skálfandaflói og *Papey* syd for Berufjörður. Desuden er der forskjellige øer og skjær foran Austfirðir.

Da landet er saa sønderskaaret af havet, er der mange næs, især dog i Vestfirðir og Austfirðir. Her skal blot nævnes nogle af de fornemste. Størst er *Reykjanes* og *Snæfellsnes* vest i landet; i Nordlandet er disse de mærkeligste: *Tjörnes*, *Melrakkaslétta*, *Langanes* og tre næs, som ikke har særskilte navne, mellem Húnaflói, Skagafjörður, Eyjafjörður og Skjálfandi.

Landets Beskaffenhed. Island er et mægtigt høiland, hvori dale og fjorde skjærer ind paa alle kanter. Forholdet mellem underlandet og høilandet er saa omtrent som 1 : 15. Dette høiland er i middeltal 2000 fod over havet, men dog høiest i de midtre dele og mod syd og øst. Man kan næsten sige, at fjordene paa et sted skjærer landet istykker, og derved skilles Vestfirðir fra hovedlandet, og der dannes saaledes to høilande af forskjellig størrelse og beskaffenhed. Vestfjordenes høiland er i middeltal 2000 fod over havet; oventil ligger to store høider bedækkede

med sne, *Glámujökull* og *Drangajökull;* men resten er for største delen flade og øde heier, men dog staar tinder frem vidt omkring, endog ud mod randen. Da saa mange fjorde skjærer ind i landet fra alle sider, saa kunde man tænke, at Vestfirðir var ligesom grene fra en fjeldryg; men undersøger man nøiere, saa ser man, at fjordene skjærer som mægtige gjel ned igjennem selve fjeldmassen. Mægtige dække af basalt og basaltiske bergarter er lagt det ene ovenpaa det andet, og dal- og fjordkløfterne skjærer ret ned igjennem dem og gaar som ribben i alle retninger ud fra de høieste dele; imellem fjordene bliver derfor ofte ligesom smale kamme med forskjellige skar, pas og tinder, skjønt de oftest er noget flade oventil; vandsiget har dannet dale ned til begge sider, og disse rygge ligner derfor ofte korte fjeldkjeder; men jorddannelsen antyder, at det er et mangfoldigt sønderskaaret høiland. Landet er her overalt meget steilt ud mod havet, og vidt omkring staar lodrette hammere frem i sjøen. Den sydlige del af høilandet kaldes *Barðastrandarfjöll,* og den østlige del *Strandafjöll.* Rundt omkring er høie fjeld og niper, men de færreste af dem er maalte; i Barðastrandarfjøll er f. ex. *Stálfjall,* (2144′), i Strandir syd for Reykjarfjörður *Háafell* (2482′) og *Snæfjall* (2414′) østenfor Ísafjardardjúp paa Snæfjallaströnd. Her er saa at sige intet lavland; det er nogle

bittesmaa landstrimler langs sjøen, dalene er korte, aaerne faa og smaa. Sommesteds gaar bjergene lodret ned i havet, saaledes *Hornbjarg* og *Látrabjarg*.

Den anden del af Island, øens hovedmasse, er et stort høiland, som helder mod nord og syd. Hvis vi tænker os en linie trukket fra Hornafjörður til Hvammsfjarðarbotn, saa ligger landets høieste ryg omtrent efter denne linie. Ind i dette høiland skjærer der mange dale, fornemmelig dog i øst og i nord, og der forgrener sig fra høilandet lange tunger mellem dalene ud til havet. Mod sydvest er der midt i høilandet en bred forsænkning og derved dannes et temmeligt betydeligt lavland. Landets høieste dele naar op over grændsen for den evige sne og er derfor skjult under store ismasser. Vatnajökull østligt, derpaa Tungnafellsjökull, videre Hofsjökull, Lángjökull, Eiríksjökull og adskillige flere. Høilandets øverste del ligger i sydøst, og der gaar jøklerne næsten ud til havet, og siden ligger høiden mest efter landets midtre dele mod nordvest; dog bliver høiderne nogle steder betydelige nær havet, der hvor der gaar tanger ud fra høilandet; saaledes gaar der et stort høidedrag mod syd, der hæver sig som en mægtig ryg nærmere mod havet, og er der dækket med store ismasser; der ligger Eyjafjallajökull og Mýrdalsjökull. Fra jøklerne i de midtre dele sænker høilandet sig lidt efter

efter lidt ned mod havet. Hvis vi t. ex. reiste i ret linie fra Tjörnes op til Vatnajökull, saa er landet slig beskaffent, at det høiner sig nordover lidt efter lidt op under jøkullen. Ved Tjörnes, mellem Skjálfandi og Axarfjörður er der hammere frem ved sjøen, siden begynder lave fjeld paa 700—800 fod i høide, om end der er forskjellige høiere tinder imellem; siden voxer høiden lidt efter lidt opefter. Mývatn ligger omkring 1000 fod over havet; ovenfor Mývatnssveit op under Sellandafjall og Bláfjall er høilandet 1600 fod over havet, og det høiner sig videre op under Dyngjufjöll, hvor det er bleven 3000 fod høit og op imod Vatnajökull henimod 3500 fod. Paa lignende vis helder hele landet ud fra midtryggen, men mindst i øst, og derfor bliver kysten her mange steder meget steil ud mod havet; men mest helder landet mod sydvest ned mod Rangárvellir. Mellem jøkulerne er der brede skar eller store lier, *Vornarskarð* mellem Vatnajökull og Tungnafellsjökull, *Sprengisandur*, (2000 fod), mellem Tungnafellsjökull og Hofsjökull, *Kjölur*, (omkring 1800 fod), mellem Hofsjökull og Lángjökull, *Flosaskarð* mellem Lángjökull og Eiríksjökull, og siden begynder aabne heier og sande, *Stórisandur*, *Arnarvatnsheiði*, *Tvídægra* og *Holtavörduheiði* 1000—1500 fod over havet. Høilandet er næsten ganske ubebygget og endnu for det meste ukjendt. Den midtre del er øde

og gold, for det meste sand og ørken, og vidt og bredt sees ikke et spirende straa; her er ingenlunde overalt fladt, men grusmarker og ur, dale og smaahalse vexle. Nær jöklerne og som følge af deres arbeide er der vidt og bredt flade ler- og sandstrækninger med utallige smaa og store aaer og kvisler. Mangesteds er der store lavamarker, som er slemme at fare over, og som er helt øde; den største er *Ódáðahraun* (60 kvadratmil), saa kommer *Kjalhraun* og *Hallmundarhraun*. Elvene kommer mange steder frem under lavamarkerne; indsøer ligger spredt hist og her. Nogle steder helder landet ned mod storelvene, som kommer fra høilandet, og ved dem er der hist og her nogle slaattemarker; beiteslandet, som bruges, er hist og her i randen og paa skraaningen af høilandet.

Oppe i høilandet staar der frem nu og da høie tinder og enslige fjeld; nogle er gamle ildfjeld og kegledannede, andre er jevnere og rundere. Østligst ligger *Herðubreið* (5290′) et høit og vakkert fjeld; øverst paa dette er der et sort styrtning og ovenfor denne en snehvid jøkelkegle. Fremdeles ligger *Snæfell* (5800′), et ensligt fjeld, østligt nordenfor Vatnajökull og *Dyngjufjöll* (4500′), en stor og ildbrændt fjeldklase, ligger i det sydostlige hjørne af Ódáðahraum. Sydunder Lángjökull er der mange høie fjeld og fjeldstrækninger, der hvor høilandet begynder at helde

ned mod bygderne; der er *Ok* (3800), *Hlödufell* (3700′) og *Skjaldbreið* (3300′).

Som før er omtalt, gaar der talløse tanger og grene ud fra høilandet, baade i nord, øst og vest, og ligeledes nogle faa i syd. Lange grene eller fjeldkjæder gaar frem vestover paa Reykjanes og Snæfellsnes.

Den fjeldkjæde, som gaar mod sydvest paa Reykjanes, er meget bred og flad oventil, og der er vidtstrakte heier som *Mosfellsheiði* og *Hellisheiði*. Eftersom man kommer udover næsset, sænker denne flade sig mer og mer og naar ikke mer end 400′ over havet; frem efter næsset ligger der en rad af tinder, af hvilke de fleste er gamle ildfjeld, og nogle af dem er hele 2000 fod i høide og mere; her ligger *Hengill* (2458′), *Lönguhlíðarfjall* (1926′) og *Keilir* (1239′). Imellem disse fjelde er der udelukkende lava, som for det meste er øde, græsløs. Nordfor denne fjeldstrækning ved bunden af Faxaflói kommer der frem fra høilandet forskjellige tunger, halse og fjeldmure. Et af de fornemste fjeld der er *Esja* (2000′), som ligger paa Kjalarnes; det er tverbrat til tre sider, og forskjellige fjelde forener det mod øst med høilandet. Nordligere ligger *Þyrill* og forskjellige andre fjeld og halser, og Hvalfjördur gaar ind mellem dem og Esja. *Akrafjall* ligger fremst paa næsset nord for fjorden. Opfor bunden af Hvalfjördur ligger *Botnsheiði*, og paa denne er de-

høie tinder *Botnssúlur* (3500'); derpaa følger *Skarðsheiði hin syðri* (3300') og saa begynder forskjellige lave aaser ovenfor Borgarfjörður, hvilke stiger lidt efter lidt op mod jøkelen. Nordvestligt ligger *Baula* (2900'), en steil tind, og saa kommer *Skarðsheiði hin vestari;* nedenfor denne ligger et lavland, som ikke er saa ganske ubetydeligt, og som kaldes *Mýrar.* Saa begynder den fjeldkjæde, som gaar mod vest ud fra høilandet, og som kaldes Snæfellsnes. Længst ude paa nesset ligger *Snæfellsjökull* (4577'), som er et gammelt ildfjeld. Denne fjeldkjæde er betydeligt smalere, men til gjengjæld betydeligt høiere end Reykjaneskjæden. Her ligger forskjellige tinder, hvoraf nogle naar 3000 fod i høiden (Rauðukúlur 2625', Skyrtunna 3016'). I denne fjeldkjæde har der været forskjellige udbrud, og der ligger ikke faa lavastrømme her og der paa næsset, især-deleshed paa sydsiden og længst ude paa kjæden. Frem paa næsset imellem Hvammsfjörður og Gilsfjörður gaar der ud en bred tunge fra høilandet, og den er udadtil brat, sommesteds med høie fjeldmure, f. ex. *Klofningur* (1598'); vakre og græsrige dale skjærer ind paa mange steder, og hist og her er der høie tinder (Hafratindur 2940'). Bygden kaldes med et navn *Dalir.*

Længer nord gaar der fra høilandet mange fjeldrygge og heier ud imod havet, og imellem dem er der brede og frugtbare dale op for hver

fjord, og fra dem igjen gaar der ud dale og afdale, saa fjeldryggene og heiene imellem dalene paa mange vis deles i aaser og bjerge. Op fra Húnaflói gaar forskjellige dale, af hvilke de vestligste er smale, men længer øst dannes der et større lavland ved havet, der hvor *Víðidalur*, *Vatnsdalur* og *Blöndudalur* kommer sammen. Næsset mellem Húnaflói og Skagafjörður er høit og fjeldet; paa den østre kant ligger *Tindastóll*, som er et ensligt aflangt fjeld, og sydligere ligger *Mælifellshnúkur* (3476'). Op fra Skagafjörður gaar der forskjellige dale, og derved dannes der en bred bygd, som med ét navn kaldes Skagafjörður. Mellem Skagafjörður og Eyjafjörður gaar der frem en bred halvø, som er meget høi og opfyldt af fjelde, og her gaar op dale fra tre kanter, fra nord, øst og vest, af hvilke de mærkeligste og største er *Svarfaðardalur* og *Hörgárdalur*, som gaar op øst fra Eyjafjörður. Paa denne halvø er høiderne saa store, at sommesteds tør sneen aldrig af fjeldene, og der ligger betydelige fanner om somrene; her ligger *Unadalsjökull*, *Myrkárjökull* og *Vindheimajökull* og mange andre meget høie fjeld. Fremst paa næsset vestligt ligger *Illviðrahnúkur* (3476') og østligt østenfor Skagafjarðardalur ligger *Hvammsfell* (3785') *Heljarfjall* (3991') nordostligt, og *Rimar* (4020') øst for Svarfaðardalur. Ind fra Eyjafjörður gaar der en meget lang dal, og øst for denne begynder

høie fjeld; det er endnu en bred gren ud fra høilandet, som gaar frem til havet; *Bárðardalur* begrændser den mod øst, og det er en af de længste dale i landet (omkring 10 mil). Midt igjennem denne fjeldmasse skjærer *Fnjóskárdalur*. Landet hæver sig her, efterhaanden som det drager sig nordover, og den tange, som gaar ud imellem Eyjafjörður og Skjálfandaflói er langt inde høi og bjergfuld og mod øst overmaade brat, fordi der gaar *Kinnarfjöll* næsten lodret ned i havet; vest paa næsset ligger *Kaldbakur* (3699′). Fra Bárðardalur og øst til Jökuldalur kan det siges, at høilandet sænker sig lidt efter lidt ned mod havet, og nogle dale gjennemskjærer det i vest og øst; i vest er det *Reykjadalur* og *Laxárdalur* og i øst forskjellige dale fra Vopnafjörður. Nogle bygdelag ligger her oppe mellem fjeldene f. ex. *Mývatnssveit* en liden grænd 1000 fod over havet; men de fleste bygdelag ligger fremme ved sjøen. Oppe paa høilandet er der i denne egn forskjellige fjeldrækker, som ikke er saa ubetydelige; en gaar udefter Langanes, og mellem Nordlandet og Østlandet ligger *Dimmifjallgarður*, hvor der ogsaa er mangfoldige nuter og fjeldgrupper. Ved Mývatn ligger *Hlíðarfjall* (2400′), *Gæsadalsfjöll* (2809′) og *Krafla*; et af de høieste er *Smjörfjall* (3859′) mellem Vopnafjörður og Jökuldalur; paa Tjörnes, Melrakkasléta og Langanes er mangfoldige høie og lave tinder og fjeld.

Landets østlige del kaldes med ét navn *Austfirðir*, og der er landets beskaffenhed i mange henseender ligt Vestfirðirs, indskaaret af havet, fjeldet, steilt ved kysten og fuld af hammere, men dog er der lange og frugtbare dale her og der; de største er *Jökuldalur* og *Fljótsdalur*, som er de længste og største dale i landet. Fljótsdalur er meget bred i de midtre dele og kaldes her Fljótsdalshérad. Hvor disse dale naar frem til havet, er der noget lavland, og sand fremme ved Héraðsflói; her er meget vanskelige veie mellem bygderne, fornemmelig om vinteren; fjeldene er bratte, men i dalene er landet godt og græsrigt. Sydost for Fljótsdalshérað er der mange fjorde og op fra dem forskjellige smaadale, og mellem disse høie fjeld og nuter frem til havet. Dette fjeldland høiner sig, eftersom det drager sig sydover under Vatnajökull; der er mange høie tinder her t. ex. *Dyrfjöll* (3606') og *Beinageitarfjall* (3517'), nordligt paa den fjeldryg, som skiller Fljótsdalshérað fra fjordene, og *Búlandstindur* (3388') ved Berufjörður. Øst for Vatnajökull ligger to enslige jøkler, *Þrándarjökull* og *Hofsjökull*.

Vatnajökullens sydrand er lav mod øst, men den høiner sig i de midtre dele, og eftersom det bærer vestover. Mange steder gaar bræer ned mod havet, og sommesteder er der høie fjeldrygge fremme ved jøkullen, og af disse er *Öræ-*

fajökull (6241') den høieste og tillige det høieste fjeld i landet. Paa mange steder staar der fjeld og tinder fremme ved jøkelranden og lidt foran samme: *Afréttartindur* (3842') søndenfor og vestenfor Hofsjökull, *Birnudalstindur* (4300') vest oppe i jøkelranden ovenfor Suðursveit, *Stórhöfði* (4500') frem foran Öræfajökull, og *Lómagnúpur* (2455') vest ved Núpsvötn. I syd langs med hele Vatnajökull er der fladt land; men fra Lómagnúpur af gaar et lavt, jevnt fjeldlandskab ud fra jøkelen ovenfor Fljótshverfi, og denne rand gaar mod sydvest til Mýrdalsjökull; i dette landskab ude ved randen ligger først Síðumannaafrétt og derpaa Skaptártunga. *Mýrdalsjökull* er den yderste fjeldryg af den store tunge, som gaar mod sydvest ud fra høilandet, og som før er omtalt; det er en stor samling af jøkler, som bærer forskjellige navne. *Eyjafjallajökull* er der høiest (5432'). Vest for denne fjerner høilandet sig fra havet, og der er en meget stor dal mellem Eyjafjallajökull og Tindafjallajökull, og efter den dal rinder Markarfljót. Nordligt herfra ligger *Torfajökull*, en aflang fjeldryg og *Hekla* (4961'). Nordvestligt for Hekla drager høilandet sig endnu længer mod nord, og er der fjernest fra havet; landet er lavt og helder mod syd, om der end er nogle fjeld oppe ved randen. Siden bøier høilandet sydefter, fordi der forgrener sig heier,

som danner den øverste del af den fjeldkjæde, som gaar mod sydvest ud paa Reykjanes.

Lavlandet. Der er lidet lavland paa Island, og det er sommesteder kun en smal bræm langs havet. Paa Nordlandet er der meget lidet lavland, og blot der, hvor store dale gaar ud til havet, saa som før er omtalt. Paa Sydlandet begynder lavlandet vestenfor Hornafjörður, og det strækker sig herfra næsten sammenhængende helt vest til den fjeldkjæde, som gaar ud paa Reykjanes, omendskjønt det er af meget ujevn bredde og forskjelligt med hensyn til udseende og beskaffenhed. Syd under jøkullen fra Hornafjörður vest til Eyjafjöll er der næsten kun øde sand langs med havet og blot hist og her græsbevoxede og bebyggede flækker. Disse sande er lidt efter lidt dannede af bræernes jökulhlaup og af den aur, som bræerne daglig fører frem, og man kan sommesteder se, at de har forandret sig betydeligt, siden landet blev bebygget, især dog foran Mýrdalsjökull; thi her har Katla ved sine udbrud baaret frem overmaade megen sand og sten. Hjörleifshöfði laa ved landnámstid ude ved havet, men ligger nu en ikke ringe strækning oppe i landet, og østenfor laa der en fjord, som nu er forsvunden; der er og hele bygder blevne ødelagte ved udbrud og jökulhlaup, og det samme er tilfældet under Öræfajökull. Disse sande er meget ufrugtbare, grusmarker, store stenmarker, aur og ler langs

elvene; sommesteder er der flyvesand, som vinden bærer sammen i skavler og driver frem og tilbage, saa at hø og eng i nærmeste bygdelag ødelægges; sommesteds standser dog marehalmen sandflugten i nogen grad. Sandene har forskjellige navne. *Breiðumerkursandur*, fremdeles *Skeiðarársandur (Lómagnúpssandur)*, som er den bredeste og største af alle sande, fremdeles *Brunasandur*, *Mýrdalssandur* (Kötlusandur), *Sólheimasandur* og forskjellige flere. I dette aabne landskab er følgende bygdelag de største: *Hornafjörður*, fremdeles *Mýrar* derpaa *Suðursveit*, *Öræfi*, *Fljótshverfi*, *Síða*, *Landbrot*, *Meðalland*, *Álptaver*, *Mýrdalur*, og *Eyjafjallasveit*. Skaptártunga ligger ude i randen af høilandet, som før omtalt. Vest for Eyjafjallasveit begynder det største og græsrigeste lavland paa Island, som er omtrent 70 kvadratmil stort. Dette lavland er ikke allesteder lige høit; det er lavest sydtil, men høiner sig mod nordost; det er derhos ingenlunde overalt fladt, snarere er der her og der høie og rygge og sommesteder enkelte fjeld (Hestfjall 1016′, Búrfell 1672′, begge i Grímsnes, Ingólfsfjall 1742′). Langs med havet er her smale sande (Landeyjasandur eller Eyjasandur) og længer op græsrigt land, skjønt det er myrlent. Bygdelagene her har forskjellige navne, og følgende er de største: østligst *Landeyjar* mellem Markarfljóts og Þjórsás grene, *Fljótshlíð* nord opunder Tindafjöll, frem-

deles *Ragnárvellir*, *Flói* mellem Þjórsá og Ölfusá; nord herfor *Biskupstungur*, men *Grímsnes* og *Ölfus* længer vest.

Vest for Skarðsheiði hin syðri ligger det andet andet store lavland paa Island (over 20 kvadratmil i størrelse). Det skjærer langt op i høilandet og støder mod nordvest op til Snæfellsnes fjeldkjæde; op fra dette lavland gaar der mange dale, og mellem disse ligger der rygge ud fra høilandet. Af dalene skal følgende nævnes: *Skorradalur*, *Lundareykjadalur*, *Reykholtsdalur* og *Norðurárdalur*. Nedenfor er meget fladt og myrlent land, skjønt der er høie og hammere imellem. Den østre del kaldes *Borgarfjörður* og den vestre *Mýrar*. Den vestre del er meget fugtig med hængemyr og ulende, saa det er slemt at reise over, hvorfor de øvre fjeldveie mest benyttes. Høie og aaser findes her og der paa dette myrlente land, og ved og paa dem ligger de fleste gaarde. Ved havet er der meget grundt, og en lang fjære, som kaldes *Löngufjörur*, gaar ud.

Jøkler. Som før er omtalt, dækker jøkler alle de høieste dele af Island, og man kan i almindelighed sige, at sneen ikke gaar bort, der hvor høiden er over 2800 fod, dog gives der undtagelser, fordi fjeldene og nuterne sommesteder er saa bratte, at sneen ikke kan fæste sig paa dem, eller veirliget er saa tørt, og nedbøren saa liden, at der ikke bliver noget til at danne

jøkel af, skjønt dette er sjeldent her i landet; paa somme fjelde er der fanner og skavler, som aldrig tør, men ingen egentlig bræ. Jøklerne bestaar øverst af store fanneflak, frossen sne og iskorn, som aldrig tør ganske bort, hvor varmt det er om somrene, og længer nede, der hvor varmen er større, dannes glasagtig og blaa jøkelis. Ned i dale og i gjel gaar der ofte jøkeltanger, sommesteder ned i bygderne, og de kaldes skridjøkler eller faldjøkler, fordi de langsomt bevæger sig nedover, men da de jevnlig smelter af nedentil, forlænges de heller ikke. Denne bevægelse kommer deraf, at ismasserne oventil forøges efterhaanden, og presser det, som ligger lavere, længer ned, og tildels af det rindende vands stadige strømmen og af den vexlende varme i jøkelens nederste rand. Jøklernes bevægelse er meget ujevn efter landets beskaffenhed og efter veirliget, men herom er endnu intet undersøgt paa Island. Skridjøklerne lemper sig fuldkommen efter landets beskaffenhed ligesom vandfald; de er mægtige der, hvor de gaar gjennem dybe og trange dale, men de bliver flade udover slettelandet. Ned paa jøklerne falder der ofte berg, store og smaa stene ned fra hamrene og lierne omkring dem, og disse stene føres ned paa lavlandet. Noget bliver liggende foran jøkelen og voxer op til høie og rygge, men noget falder ned gjennem jøkelsprækker, males istykker under

jøkelen og bliver til fint stenstøv eller ler, som elvene fører bort, og heraf faar disse jøkelfarve. De knauser, som jøkelen gaar over, bliver afglattet og fuld af utallige striber efter skuringen af stenene under bræen. Der, hvor heldningen er betydelig, bliver der paa jøkelen store og mange sprækker, der atter lukker sig og igjen aabnes; indenfor er vandet i stadig virksomhed. Nogle steder er der paa jøkelranden en masse høie kegler: aur og sand udvendig, is indeni. Disse kegler dannes paa den maade, at solstraalernes varme ikke formaar at trænge igjennem et tykt lag af aur, som har sammenhobet sig etsteds paa jøkelen, isen smelter omkring, og det staar igjen, som dækkes af sanden. Paa den anden side er det ogsaa saa, at enkelte smaastene opvarmes mere og smelter isen under sig, og derved dannes hist og her runde, dybe huller i jøkelen. Nogle skridjøkler er graa af sten, aur og sand. Under jøklerne paa Island er der oftest mest tuf (móberg), men nogle steder lavasten (hraungrjót) og basalt (stallagrjót). Jøklerne skurer paa fjeldet lidt efter lidt og fører med sten og ler, og derfor er der overalt omkring dem store sandmarker, ler, grusmarker og stendynger. Jökullhlaup opstaar, naar elvene eller indsøerne i jøklerne pludseligt voxer og bryder løs stykker af dem, og saa strømmer ud over slettelandet. Men de frygteligste jökullhlaup kommer under

vulkanske udbrud, der hvor ildsprudende bjerge er skjult under is og sne. De fleste jøkler er brede og høie, svarende til landets form under dem, men dog staar der bratte tinder op af sneen. Jøkler dækker paa Island 268 kvadratmil.

Den største jøkel paa Island er *Vatnajökull* eller Klofajökull (150 kvadratmil stor); denne dækker næsten hele den østlige del af høilandet, og fra denne udspringer de fleste storelve paa Island. Vatnajökull ligger ikke ned imod bygderne undtagen i Skaptafellssýsla, og den følger stranden sydvest til Öræfajökull, hvilken er den høieste fremskydende ryg; siden drager den sig længere og længere fra havet, og fra Fljótshverfi af ligger den helt i vildmarken. Vidt og bredt gaar der ud fra Vatnajökull skridjøkler, som naar frem til lavlandet, og de har forskjellige navne. *Heinabergsjökull* er øst ved Hornafjörður, længer vest ligger *Breiðumerkurjökull*, saa *Öræfajökull*, og fra denne kommer mange smaa skridjøkler; fremdeles *Skeiðarárjökull*, som er den største af alle skridjøkler i landet; den er lav og flad og graa af sand og sten, thi den er naaet helt frem paa sanden. Øverst er den smal, der hvor den gaar ned imellem nuter, men den breder sig dygtigt nede paa sanden. Den nederste rand er omkring 4 mil i længden; oppe paa jøkelen er der høie dynger og houge af sønderknust sten, som jøkelen har baaret frem. I bygden vest for denne

jøkel er der ingen nævneværdige skridjøkler. Østligst er Vatnajökulls sydrand lavest, og lidet af selve hovedjøkelen naar østenfor Hornafjörður; men skridjøkler gaar frem i hver dal. Længer vest stiger jøkelen og er bredest og høiest vestligt paa midten. Dens vestkant og nordkant er ukjendte endnu; fra nordkanten gaar der ogsaa ud mange skridjøkler fra den høie bræ, men vestranden dannes for det meste af en takket jøkel, som gaar ned paa det jevne land, og som kaldes *Skaptárjökull* eller *Síðujökull.* Vidt omkring staar her op af ismassen lavaklipper, og her har ofte været vulkanske udbrud, dels saadanne, som man har efterretninger om, men fornemmelig før landnámstid. *Þrándarjökull* og *Hofsjökull*, øst for Vatnajökull, er smaa enslige jøkler, og er ligesom udliggere fra Vatnajökull, skjønt der er øde dale imellem. Paa Snæfell og Herðubreið nord for Vatnajökull er der og smaa jøkler.

Tungnafellsjökull (Fljótsjökull) er en liden bræ vest for Vatnajökull, skilt fra denne ved Vonarskarð. Forskjellige fjeldrygge gaar baade mod syd og øst ud fra jøkelen; der ligger *Nýidalur.*

Hofsjökull kaldes en stor ismasse vest for Sprengisandur (omkring 25 kvadratmil stor). Omkring denne ligger øde land til alle sider, og ude ved kanterne og foran disse er hist og her høie tinder. Den østlige del kaldes *Arnarfellsjökull*,

og her ligger *Arnarfell hið mikla.* Den sydlige del kaldes *Blágnýpujökull,* hvor *Kerlingarfjöll* (3980') ligger nær jøkelen.

Langjökull er en aflang og høi jøkelklase sydvest for Hofsjökull (26 kvadratmil), og forskjellige dele af denne bærer forskjellige navne. Den vestlige del kaldes nordligt *Ball-* (eller *Bald*)-*jökull,* men sydligt *Geitlandsjökull*; sydenden kaldes *Skaldbreiðarjökull,* og saa ligger *Bláfellsjökull* i øst; nedenfor denne ligger tinder, som kaldes *Jarlhettur* (3395'). Selve hovedjökelen naar 4500' over havet. I Geitlandsjökull ligger *Þórisdalir,* hvor Grettir sterki engang var, efter hvad sagaen beretter. Dalen har steile sider, er ufrugtbar og ganske græsløs, og skridjøkler gaar ned i den paa alle kanter.

Længe vidste ikke folk om denne dal, førend to præster reiste did paa en undersøgelsesreise i aaret 1664. Men de havde lidet held; thi de kom ikke ned i den paa grund af styrtninger og jøkler. Bjørn Gunnlaugsson var den første mand, som saa dalen, 1835.

Eiríksjökull (5730') er en enslig jøkel vest for Langjökull (nær 2 kvadratmil); der er lodrette sider, afgrunde og styrtninger rundt omkring den; oppe paa fjeldet ligger en ismasse, og derfra gaar der ned smaa skridjøkler. Paa Ok, Skjaldbreið og Hlöðufell er der og noget is. Imellem Ok og Geitlandsjökull ligger *Kaldidalur.*

Snæfellsjökull (4577'), yderst paa Snæfellsnæs, er kegledannet, et gammelt ildfjeld, som sees

i stor afstand; øverst oppe er der to jøkeltuer, men fra disse kommer der ingen elv, fordi der ligger lava rundt omkring, igjennem hvilken vandet strømmer bort under jorden.

Mýrdalsjökull (over 18 kvadratmil) er en stor ismasse sydligt paa den tunge, som gaar mod syd ud fra høilandet, saaledes som før omtalt. Egentlig kaldes kun den østlige del Mýrdalsjökull, og de andre dele af jøkelklasen har forskjellige navne; vestligt ligger Eyjafjallajökull og nordligt Botnjökull (Merkurjökull paa Björn Gunnlaugssons kort). Eyjafjallajökull er høiest (5432′), og østenfor denne er der en stor forsænkning i jøkelen; men længer øst høiner denne sig igjen, og i denne østlige del ligger *Katla.* Ud fra disse jøkler kommer der mange store elve, som ofte har jökulhlaup, men disse er stærkest, naar Katla har udbrud.

Torfajökull er en aflang fjeldryg, (omkring 2 kvadratmil) bedækket med is; den ligger i nord for Botnjökull; her er der mange varme kilder baade omkring jøkelen og oppe i denne. Mellem Torfajökull og Eyjafjallajökull er *Tindafjallajökull.*

Paa Islands nordvestlige tange er der to jøkler, som før er omtalt:

Glámujökull (8 kvadratmil) er en temmelig lav jøkel (2800′), og man reiser sommesteder over

den mellem bygderne; der er heier omkring, men dog overalt kort til bygderne.

Drangajökull (15 kvadratmil) er en aflang jøkel, som ikke er høi (2800'). Sommesteder gaar der fra denne skridjøkler næsten ned mod havet, f. ex. i Kaldalón.

Hraun og ildfjeld (= lavamarker og vulkaner). Hraun eller lava dækker paa Island over 120 kvadratmil. Dog finder man det blot i landets midtre dele, men hverken i Austfirðir eller i Vestfirðir. Alle hraun er dannet ved vulkanske udbrud; om nogle af disse har man efterretninger, men de fleste har flydt før landnámstid. Paa størsteparten af hraunene voxer kun saare lidet græs, eller de er helt græsløse. Af dem, som har flydt, efterat landet blev bebygget, er de fleste endnu græsløse, eller kun bevoxede med mose hist og her; de andre er paa nogle steder bevoxede med græs, men sjelden er det saa, at de er til gavn eller nytte for beboerne.

Hraunene har forskjellig form og udseende efter det sted, hvor de er dannet. Nogle steder er de flade med striber og bølger efter fyldningen, hvor heldningen har været liden; men andre steder, hvor der har været ujævnt eller brat land, er de meget vanskelige at reise over, fordi her er lavastykker, slakker, aske og storsten rodet slig sammen, at det hele kan lignes med havet, hvis man tænker sig, at dette i storm og for-

rygende veir med engang blev til sten. Den øverste skorpe af hraunet afkjøles og størkner først under indflydelse af luftens kulde, men smeltet lava rinder nedentil meget længer frem. Naar nu udbruddet slutter, saa flyder den smeltede lava ofte bort under skorpen, og denne falder sommesteds ind, eller der dannes nogle steder forskjellige huler og huller, og her og der revner hraunet, naar det afkjøles og drager sig sammen, og der dannes da store sprækker og spalter (gjáer). Hraun eller lava er ikke nogen særegen stenart, men det kan være forskjellige stene eller bergarter.

De fornemste og største hraun i landet er følgende:

Ódáðahraun (60 kvadratmil stort) nordenfor Vatnajökull, som naar fra Skjálfandlafljót i vest mod øst til Jǫkulsá i Axarfirði, og de nordligste grene gaar helt nord til Mýrvatn. Dette hraun er for største delen dannet før landnámstid af mangfoldige ildfjeld og aabninger, og den ene strøm har rundet over den anden, saa hraunet er overmaade tykt, og det høiner sig, eftersom det drager sig op imod ildfjeldene. Alt her omkring er næsten blottet for plantevæxt; dog er der nogle marker og græsbevoxede flækker i udkanterne, især ovenfor Bárdardal nær Skjálfandafljót. Der er og nogle steder sandhauge og drivsand, som ødelægger folks marker og enge.

Man kan sige, at *Mývatnshraun* afløses opad af Ódáðahraun; de ligger vidt omkring vandet, og en arm naar ned igjennem hele Laxárdalur næsten frem til havet.

Kjalhraun er et stort hraun imellem Hofsjökull og Langjökull i vildmarkerne. *Hallmundarhraun* ligger vestenfor Balljökull og nord for Eiríksjökull. En arm af dette har flydt sydvest foran Eiríksjökull ned i bygden. Der ligger *Surtshellir,* en hule, som er maalt 839 favne i længden, 50 i bredden og 34 favne i høiden, der hvor den er videst; det er den største hule paa Island; nogle steder er der aabninger opad, der hvor loftet er faldt ind. Nogle sidehuler forekommer, og nogle steder er der frosne tjern i hulen.

Snæfellsneshraun er mange og smaa, usammenhængende og ligger ud efter hele næsset; nogle ligger vestligt i Mýrar, saasom *Eldborgarhraun* og *Skarðsheiðarhraun.*

Reykjaneshraun er en sammenhængende lavastrækning, som naar nord fra Langjökull ud til Reykjanes odde. Der er overmaade mange smaa og store hraun i sammenhængende masser og i grene, og de er komne fra forskjellige ildfjeld, de fleste før landnámstid. I dem er der meget store sprækker og spalter, samt kogende og varme kilder. Det mærkeligste hraun i denne lavamark er *Þingvallahraun.*

Hekluhraun ligger omkring Hekla vest under Torfajökull; de fleste strømme er komne fra Hekla eller fra nuterne omkring. Den østre del af denne lavamark benævnes *Hrafntinnahraun*, fordi her findes meget hrafntinna*). Det er et af de mærkeligste hraun paa Island med hensyn til dannelse, sammensætning og bestanddele.

Skaptárhraun er de store strømme, som dannedes i 1783; de gaar i to store grene, af hvilke det ene har flydt efter elven Skaptás leie, og saa har udbredt sig paa det lave land nedenfor, især over Meðalland; den anden strøm har flydt ned efter elven Hverfisfljót og har udbredt sig nedenfor Fljótshverfi og østenfor Síða.

Foruden disse hraun, som nu er opregnede, er der forskjellige smaahraun hist og her i landet, og de fleste har flydt før landnámstid.

Ildfjeld. Der er omkring 20 steder, hvor der har været ildsprudning paa Island, saavidt folk har efterretninger, men dog har der utvivlsomt været udbrud ogsaa andre steder, siden landet blev bebygget. Nogle steder er det fjelde, som har havt udbrud, og andre steder har hraun dannet sig paa fladt land. Jorden har revnet, og

*) Hrafntinna er en glasagtig bergart med skjærende kanter, hvilken vi kalder obsidian. Hrafntinna betyder ravnflint, og stenen har øiensynlig sit navn af sin sorte farve og sin haardhed. Kvittinna (hvidflint) har jeg i Norge hørt brugt om den hvide og haarde sten, kvarts. O. A.

hraun vældet op af spalterne; derved er der saa bygget op høie ildborge og giger (kratere), og saa er lava, pimpsten og aske kastet ud til alle sider. De fleste ildfjeld er slanke, kegledannede med en skaal (gíg) i toppen eller paa siden; nogle er aflange fjeldrygge med mange aabninger, og de er hyppige paa Island. Den smeltede hraunmasse drives op af ildfjeldene ved vanddampenes kraft; af disse kommer røgen og dampen paa fjeldene. Meget synes at antyde, at det er havet, der naar ned til glødende sten, som er aarsag i udbruddene; i hraunet afsætter sig, naar de kjølner, af dampene forskjellige bestanddele (saltarter), som ikke synes at kunne være komne andetsteds fra end fra havet. Efter Heklas udbrud har hraunet stundom været helt dækket med kogsalt og salmiak. Naar dampkraften er overmaade stor, dannes ikke hraun, men alt deles i fnug og biter, der flyver vidt omkring (askefald). Der hvor isbræ ligger over ildfjeldet, dannes der vanddamp af noget af isen og øger den kraft, som virker nedentil; derved bliver al den smeltede sten til aske. Heraf følger, at de ildfjeld paa Island, som er bedækket af jøkel (Katla, Öræfajökull og flere), aldrig har udsendt hraun. Noget af jøkelisen smelter ikke, men gaar istykker og strømmer ned over lierne med svær fart; dette er jökulhlaup; da føres der ned paa lavlandet is, store stene, aur og mudder, og intet staar sig, som kommer

iveien. Pimpsten er ikke andet end hraun, som er opblæst af vanddampene; hrafntinna (obsidian) er hraun, som er størknet overmaade hurtigt, den vulkanske aske og sand er smaamalet hraunsten. Asken bæres ofte lang vei med vindene og luftstrømmene. Ved udbrudet i Dyngjufjöll 1875 førtes asken sydøstligt til Norge og Sverige. Ilden, som man synes at se oppe i ildfjeldene, er ikke andet end lysningen fra det smeltede hraun i gigerne, hvilken kastes op paa askeskyen ovenover. Ildfjeldenes høide forandres undertiden ved udbrud. Ildfjeldenes spalter og gigernes række paa Island har ofte en vis retning, som de ikke bøier af fra. Ildfjeldene paa Sydlandet stevne fra sydvest mod nordost, men ildfjeldene paa Nordlandet lige i nord og syd. Her følger de mærkeligste ildfjeld paa Island. Paa Sydlandet:

Hekla (4961′), Islands største og navnkundigste ildfjeld, ligger vest for Torfajökull; det er en høi og lang fjeldryg, som stevner fra nordost til sydvest, og oppe paa ryggen er gigerne (kraterskaalene). Ved siden af Hekla gaar der forskjellige fjelde og halse (1000—1500′) nøiagtigt i samme retning og rundt omkring i dem er der ildgiger. Fra fjeldet har der flydt hraun til alle sider. Hekla har gydt 18 gange, som folk ved af med vished; men desuden er der kommet 3 eller 4 udbrud af gigerne i nærheden af Hekla.

Det første udbrud af Hekla, som man har underretning om, var 1104; et af de største udbrud fandt sted 1300; da

revnede fjeldet tvert ned igjennem, og asken faldt over hele Nordlandet; udbrudet ledsagedes af tykt mørke og jordskjælv, saa at gaarde faldt sammen. 1510 var udbrudet saa stærkt, at store lavastene kastedes vest til Skálholt, og her blev en mand rammet. 1597 saaes 18 udbrudsteder paa engang i fjeldet, og asken faldt næsten over det halve land; 1693 var der og et stort udbrud, og 1766 ødelagdes 5 gaarde. Det sidste udbrud af Hekla var i 1845, og da førtes asken til Shetland, og røgstøtten var 14000 fod høi op fra fjeldet. I aaret 1878 var der udbrud i vildmarken nordøst for Hekla.

Rauðukambar, nordvest for Hekla, har kun havt et udbrud, 1343, ved hvilket der ødelagdes en hel bygd: Þjorsárdalur.

Paa *Reykjanes* er der mange ildfjeld og ildgiger, og der har været mange udbrud, siden landet blev bebygget, men efterretningerne om dem er faa; dog er det meget sandsynligt, at *Trölladyngja* nord for Krisuvík, har havt udbrud nogle gange efter landnámstid. Pa Hellisheiði kom der op et hraun aar 1000, saaledes som der berettes i Kristnisaga, og det flød øst over heien ned igjennem skaret til sletten ved gaarden Hjalli. Foran Reykjanes ligger *Fuglasker*, hvor der har været udbrud 9 eller 10 gange paa havbunden. Det yderste skjær hedder Geirfuglasker, men Eldeyjar ligger nær landet; der skjød op en liden ø i 1783, men den forsvandt snart igjen.

Eldborg er en stor gígr (179' høi og 636' i tvermaal) paa lavlandet i den krog, hvor Snæfellsnes fjeldkjæde gaar ud fra høilandet. Der kom op ild i det 10de aarhundrede paa det

sted, hvor gaarden Hrípur var, og da dannedes Borgarhraun.

Katla eller *Kötljugjá* (Katlas spalte) øst i Mýrdalsjökull, har gydt 13 gange; Katla er endnu ukjendt, men efter det folk ved, er udbrudene komne fra en stor jordrevne eller gjá (spalte), som mellem udbrudene fyldes med is. Ved Katlas udbrud kommer svære jökulhlaup, som ofte har gjort stor skade. Ved hlaupet bæres der frem umaadelige masser med sand, sten og aur, og derved bliver den rem af land, som ligger nedenfor, bredere og bredere. Fjorde og viker er blevne fyldte og er forsvundne, og klitter og aaser, som før laa ved havet, er nu oppe i landet.

Det første udbrud af Katla, som sagaen beretter om, var i 894; da ødelagdes alt land mellem Eyjará og Hólmsá og et helt herred, Dynskógahverfi. Ved det andet udbrud 934 dannedes efter sagnet Sólheimasandur. 1311 ødelagdes herredet Lágeyjarhverfi, og 51 gaarde faldt i jordskjælvene. 1625 var der et stort udbrud, og asken bares til Norge. 1660 førtes der frem saa meget sten og sand ved jökulhlaup, at der, hvor der før fiskedes paa 20 favnes dyb, blev bagefter tør fjæresand, og stranden voxede 1000 favne udover. 1721 sopedes under hlaupet bort en stenhals og bagefter var der en glatsleben stenhelle, der var over 6000 kvadratfavne stor; desuden tog hlaupet med sig en stor jordfast klippe. 1755 var der stort udbrud, og aske faldt i saa stor mængde, at 50 gaarde ødelagdes. Sidst gød Katla i 1860.

Eyjafjallajökull ligger oppe i den samme samling af bræer som Katla; den har havt udbrud to gange, men har ikke gjort megen skade.

Østenfor Skaptárgljúfur paa Síðumannafrétt ligger i Varmárdalur *Lakis* kraterrække, hvor der i 1783 var et udbrud, voldsommere og frygteligere end noget andet, som har fundet sted, siden Island blev bebygget. Hraunet flød efter Skaptás rende ned i bygden og udbredte sig paa lavlandet. Det er rundeligt 10 mil langt og 3 mil bredt, hvor det er bredest. Kort efter samme aar var der nyt udbrud, og hraunet flød da efter Hverfisfljót ned i bygden; dette hraun er noget mindre end det andet, men dog overordentlig stort. Man ved ikke af, at der nogetsteds paa jorden er kommet frem paa engang saa meget hraun som ved dette udbrud. Aaret efter udbrudet kom der stor nød og sygdom paa folk og fæ, og da døde baade mennesker og dyr over hele landet.

Der er sagt, at der i dette hraun er ligesaa meget sten som i fjeldet Mont Blanc, som er det høieste fjeld i Alperne. Hraunet er overmaade tykt, fordi det nogle steder fyldte en rende, som var 500 fod dyb, og desuden flød ud over kanterne.

I sydkanten af Vatnajökull, nordøst for Fljótshverfi, har der ofte været udbrud, men alle udbrudsstederne der er endnu ukjendte. Det største ildfjeld i Vatnajökull er *Öræfajökull;* skjønt denne ikke har havt mange udbrud, saa har den dog gjort stor skade, og herfra er der kommet farlige jökulhlaup.

Udbrudet fra Öræfajökull i midten af det 14de aarhundrede ødelagde to kirkesogn og kirkerne med (ved Hof og Rauðalækr); hele Litlahérað ødelagdes af jökulhlaupet, og

da sopedes der ud i havet paa én morgen 40 gaarde med alt, som i var, og det siges, at kun faa folk undslap. Der førtes frem saameget sten, aur og sand, at der, hvor der før var 30 favne dybt, der blev flad sand. Da ødelagdes ogsaa meget af Hornafjörður og Lónshverfi ved askefald, og pimpsten og aske førtes nord og vest over landet. Sidste udbrud fra Öræfajökull var i 1727, og da ødelagdes mange gaarde og dræbtes meget kvæg. Ofte omtales det i aarbøgerne, at der har været udbrud i Grimsvötn, men man ved ikke nøiagtigt, hvor disse er. Dog tror mange, at det har været det vand, som ligger ovenfor Núpstaðaskogr syd under Vatnajökull, men der er alt endnu ukjendt.

Nord i Vatnajökull har der og været udbrud, men man ved lidet om udbrudstedet. *Kverkfjöll* hedder nogle fjelde nord for jøkelens midtre del, og nord fra dem gaar der rygge, som bærer mærker efter udbrud; der har efter al sandsynlighed været forskjellige udbrud baade i dette aarhundrede og før.

Om høsten 1717 var der udbrud nær kilderne for Jökulsá i Axarfirði; der faldt da saa megen aske i Þíngeyjarþing, at det ødelagde høet, og asken naaede midt op paa læggen. Asken førtes og til Eyjafjörður og Svarfaðardalur og længer vest. Dette udbrud fandt sted i Kverkfjöll eller der omkring, og det samme var maaske tilfælde med udbrud i 1867 og 1873. 1876 saaes røg fra disse fjeld.

I Ódáðahraun er der mange ildgiger og ildfjeld, men man ved lidet om udbrudene. *Dyngjufjöll* (4500') østligt i hraunet havde udbrud i 1875. Dyngjufjøll et en stor fjeldgruppe, der danner en krands om en rund dal (1 kvadratmil stor), som hedder *Askja*; i denne lille dal har

der ofte været udbrud og hele dalbunden er bedækket med mange hraunlag, og giger findes hist og her henimod fjeldsiderne. I dalen mod sydost er der et omtrent 800 fod dybt jordfald, og der ligger et tjern med lunkent vand, og paa randen af dette i syd og i nord er de giger, som havde udbrud i 1875. Hele dalen helder mod sydøst, og der er en liden aabning eller li i fjeldet ned mod Ódáðahraun.

Asken faldt over hele Østlandet og gjorde megen skade; noget førtes til Norge og Sverige og var godt et døgn paa veien. Dalbunden i Askia ligger 3100—3500 fod over havet og helder lidt mod øst (1° 26').

Lige i nord for Dyngjufjöll i Mývatnsöræfi var der udbrud i 1875 i nærheden af det sted, som kaldes Sveinagjá, og der kom op meget hraun og mange ildborge.

Dette udbrud fandt sted paa fladt sand og ødelagde noget af folks beitesland rundt omkring, men gjorde forøvrigt ikke megen skade. Ildborgenes høide er 70—108', og sletten, der hvor udbrudet skede, ligger 1100—1400 fod over havet.

Ved Mývatn, især i øst for vandet, er der flere ildborge og flere mærker efter udbrud end noget andetsteds paa Island i en saa liden grænd. Der var et forfærdeligt udbrud i 1724—1730. Først havde *Krafla* udbrud, og saa dannedes giger nord og vest for *Leirhnúkr*, og derfra flød meget hraun ned i bygden.

Krafla har ikke udspyet hraun, men der kom stort askefald ud af en gígr i samme, hvilken kaldes Helvíti; nu er der kommet vand i den, men tidligt i dette aarhundrede var

her en kogende dyndvulkan, og deraf kommer navnet. Hraunet, som kom op ved Leirhnúkur, udbredte sig vidt mod nordvest til Gæsadalsfjöll, men en arm randt ned i bygden og frem til Mývatn; da ødelagdes Reykjahlið og flere gaarde. Ved den samme tid var der udbrud i Hrossadalur, i Bjarnarflag og ved Reykjahlíðarsel. 1477 var der et stort udbrud paa Nordlandet, som foraarsagede megen ulykke. Da samledes læge og lærde mænd paa Grund i Eyjafjörður, og en bededag blev bestemt. Nogle mener, at dette udbrud har været ved Mývatn.

Vidt og bredt over hele Island er der mange ildfjeld, som har havt udbrud før landnámstid, og man kan se de tydeligste mærker efter udbrudenes herjinger, saaledes t. ex. omkring Snæfellsjökull, Skjaldbreið og mange flere steder.

Jordskjælv er hyppige paa Island, skjønt de sjelden gjør stor skade; de indtræffer sædvanligvis under udbrudene, især omkring ildfjeldene. De største jordskjælv paa Island har været i Ölfus, Flói og i Þingeyjarsýsla nordentil. Under jordskjælvene gaar jorden i bølger frem og tilbage eller op og ned, og da er stødene hyppige og haarde; der dannes store sprækker i jorden, og af dem kommer der stundom ild, røg og gasarter, varme kilder forandrer sig og flytter sig, og vandet bliver grumset i brøndene. Under store jordskjælv høres ofte drøn og brag under jorden, øer og skjær kommer op eller forandres, havet suges fra land og kommer senere hvidskummende tilbage og sluger alt, som ligger i veien.

1706 var der svære jordskjælv i Ölfus og Flói, og 24 gaarde faldt sammen. Aar 1755 før Katlas udbrud var der

haarde jordskjælv i 6 dage paa Nordlandet, især nordligt i Þingeyjarsýsla og omkring Húsavík; da styrtede 20 gaarde sammen. Ved Húsavík var der og jordskjælv i 1872. Men aldrig har der været saa svære jordskjælv paa Island som i 1784, 14—16 august, aaret efter *Lakis* udbrud; haardest var stødene i Árnessýsla, og 69 gaarde faldt sammen til grunden, og 372 gaarde og 11 kirker beskadigedes; i Rangárvallasýsla faldt 25 gaarde til grunden og foruden disse 94 enkelte huse paa gaardene. Skolen i Skálholt og de fleste huse paa gaarden faldt sammen, men domkirken stod. Kilder forsvandt og andre nye dannedes, mange nye varme kilder kom frem, jordsmonet blev revet fra underlaget, og skred faldt fra fjeldene (14 august gik 36 skred i Vörðufell á Skeidum). Jordbølgerne gik store og hyppige. En mand, som holdt paa at skjære torv i en myr, stod snart tørt, snart i vand tilknæs. 1789 var der ogsaa et temmelig betydeligt jordskjælv, og landet omkring Þingvellir forandredes da noget. Hraunet mellem Almannagjá og Hrafnagjá sank en alen eller lidt mere.

Hverar og Laugar (= kogende og varme kilder). Naar ildsprudningen slutter, strømmer der frem af det hede hraun eller fra nærheden af samme gjennem spalter og revner forskjellige gasarter, og af disse afsættes der forskjellige stoffer paa siderne af revnerne. Først og fremst afsættes i hraunet forskjellige saltarter, siden kommer frem dampe med svovlsure bestanddele, vanddampe, varmt vand eller ogsaa kulsyre. Hverar (kogende kilder), laugar, (varme kilder) ölkeldur (kulsyrekilder) og brennesteinsnámur (svovlkilder) har alle samme oprindelse, og findes kun der, hvor der før har været ild i jorden, om man end ikke fuldkommen kjender deres oprindelse.

Hverar eller kogende kilder dannes der, hvor vandet siger ned i jorden og træffer paa hed sten under jorden; da dannes der vanddampe, som drives op gjennem huller og revner. Overmaade hedt vand strømmer nedfra til, og opheder de næste vandlag ovenfor, indtil de bliver til damp, der kan overvinde tyngden af vandet ovenover, og da kastes de øverste vandlag op i luften. Det varme vand øverst i hvererne afkjøles da igjen, og ligevægten kommer istand, men varmen er den samme nede i jorden. Efter nogen tids forløb begynder hveren ny leg, og saaledes kommer der udbrud efter udbrud. Hverevandet er sjelden ganske rent. Kogende vand (med kulsyre) opløser noget af bergarterne omkring, og derfor findes i samme forskjellige stenarter og mineralier i opløsning. I hverevandet maa derfor oftest findes de samme bestanddele, som er i det berg, som hveren sætter op igjennem; i de islandske bergarter er der meget af det stof, som kaldes kisel, og dette udfældes af vandet, naar dette afkjøles, og derfor findes ofte omkring hvererne høie kegler og skaaler af kiselsinter; de ting, som vandet rinder over, bliver forstenede. Naar jordvarmen minker, holder udbrudene op, og i hveren bliver da kun lunket vand, og da kaldes kilden *laug*. Ofte bliver der forandringer i hvererne ved vulkanske udbrud og jordskjælv; nogle af dem flyttes da til et andet sted, andre tørres ud, men andre sprutter mer

end før. Ved jordskjælvene faar vandet under jorden andre veie gjennem de sprækker og revner, som dannes i fjeldet, og derfor forandres hvererne. Det er kun faa steder, der er saa mange hverar og laugar som paa Island, dog er der andetsteds endnu større springkilder f. ex. ved Yellowstone River (National Park) i Nordamerika og paa Ny-Zeeland. Hverar og laugar findes over det hele land paa Island, men fornemmelig i de midtre dele.

Den navnkundigste og mærkeligste af alle hverer er *Geysir* i Haukadalur nordligt i Árnessýsla, og efter denne benævnes deslige hverer geysire paa fremmede sprog. Der er omtrent 50 store og smaa hverer paa østsiden af Laugafell, jorden er deromkring overalt kogt sønder af hede; hvidgul kiselsinter, ler og hverastene bedækker jorden, og kogende og dampende kilder og boblende lerpytter ligger den ene ved siden af den anden, og i stor afstand ser man den hvide damp. Geysir har dannet en stor skaal af kiselsinter, og den er sædvanligvis fuld af koghedt vand; før udbrudet høres brag og stød under jorden, dampmasserne forøges, og vandet koger ud over skaalens kanter. Pludseligt sprutter en vandstraale lodret op i luften, derpaa følger en til og saaledes den ene efter den anden; vandstraalerne sees inde i dampen ligesom lodrette .søiler, men pludseligt falder de alle ned i skaalen; den er da

tom nogen tid, og der sees da et rør gaaende ned fra den; men skaalen fyldes hurtigt, og det er da roligt en tidlang. Vandstraalerne er helt op til 100 fod høie. *Strokkur* (smørkjernen) ligger i nærheden; den er ikke saa stor, men den sprutter oftere. Navnet har den faaet efter sin form.

I sagaerne nævnes ikke Geysir, og der er i det hele lidet tale om hvererne. Dog er det omtalt i annalerne, at hvererne i Haukadalur har forandret sig ved Heklas udbrud i 1294. Om Geysir er der først tale tidligt i det 17de aarhundrede, men den er dog utvivlsomt meget ældre. Ved jordskjælvet i 1789 blev der betydelige forandringer i hvererne omkring Geysir. Tidligere var det smaat med Strokkur, men den har sprutttet dygtigt siden. Nær Geysir er en stor varm kilde, som kaldes *Blesi;* før jordskjælvet var det en stor hver og spruttede vandet til alle kanter 30—40 fod op i luften, men nu er den rolig, fuld af graagrønt vand. Geysirs kiselkegle er 20 fod høi, skaalen er 54 fod i tvermaal, røret eller hullet nedigjennem er 9 fod i tvermaal og 70 fod dybt, og fra dette gaar der revner og spalter dybt ned igjennem. Varmegraden er i overfladen 76—86° C., men den forøges, eftersom det bærer nedover; det vand, som volder sprutten, er 120—130° varmt. Man har regnet ud, at Geysir har samme styrke som en dampmaskine med 600—700 hestes kraft, naar den sprutter. Før spruttede Geysir oftere og mere end nu.

Ved Reykir i Ölfus er der en del hverer, af hvilke den mærkeligste er *Litli-Geysir;* den spruttede for ikke lang tid siden hver time og kastede vandet 20 fod op i luften, men nu er den holdt op med sprutningen. Vandet koger og buldrer nu, men kastes kun $\frac{1}{4}$—$\frac{1}{2}$ alen op.

Litli-Geysir er ret ovenfor tunet paa Reykir, men var før nedenfor samme. I annalerne berettes det, at under Hek-

las udbrud i 1597 var der stærke jordskjælv i Ölfus. «Da forandredes den store hver i Hveragerði søndenfor Reykir, og der kom op en anden hver ovenfor tunet ved Reykir, hvilken er der endnu den dag idag og sprutter dygtigt, dog ikke som den gamle spruttede før; thi det havde ikke været ufarligt at færdes langs veien, som laa meget nær den, saaledes som man nu kan se tegn og mærke til; thi der er endnu paa kildens plads boblende vand». — Under jordskjælvet i 1829 spruttede Litli-Geysir ikke mindre end Geysir i Biskupstúngur (100 fod). Ved Reykir er der desuden mange flere kogende kilder og lerpytter. Ved jordskjælvene har der ofte været store forandringer i hvererne; nu er de med hensyn til antal og størrelse i mindste laget. I denne del af Island er der vidt og bredt mange hverer, f. ex. paa Reykjanes, i Henglafjöll og Laugardalur i Grímsnes; der er Reykjalaug i Laugardalur, som er omtalt i Kristnisaga; der bleve alle nordlændinger og sydlændinger døbte, da de red af thinge, fordi de vilde ikke gaa i koldt vand; men vestfirdingerne blev for det meste døbte i Reykjalaug (Krosslaug) i Syðra Reykjadalur (Lundar Reykjadalur).

I Reykholtsdalur op for Borgafjördur er der mange hverer, og af disse er *Skrifla* i Reykholt den mærkeligste. Fra denne hver lod Snorri Sturlusson gjøre en ledning af sten i jorden, og førte saaledes det varme vand til den laug, som kaldes *Snorralaug*. Laugen er rund, opbygget af hverasten og stenplader rundt omkring, og en trappe af sten er der til at gaa ned. Den ligger lige ved Reykholts gaard under en bakke. Længer ned i dalen er *Deildartunguhver* og *Sturlu-Reykir*. I denne sidste er der bygget et lidet hus over hveren og heller paa gulvet; derinde bliver det

saaledes meget varmt, og det har vist sig at være godt for gigtsvage folk at være derinde.

I Reykjadalsá er *Árhver*; vandet sprutter der op af en ø midt i elven. Foruden disse er der et overmaade stort antal større og mindre hverer i dalene.

Nordøst for Langjökull ligger Hveravellir, hvor der er mange hverer, af hvilke *Öskurhólshver* er den mærkeligste. Dampstraalen spyttes der ud af et hul med stor larm, og naar den sprutter, saa sprutter tillige alle hvererne omkring, nogle vand og nogle damp. I Reykjahverfi, syd for Skjálfandi, er forskjellige hverer, af hvilke *Uxahver* er den største; den forandredes betydeligt ved jordskjælvet i 1872.

De fleste af Islands *Ölkeldur* eller kulsyrekilder ligger nær Snæfellsneskjæden, og *Rauðamelsölkelda* er den mærkeligste. I dette kildevand er der meget kulsyre. Vandet bruser, naar korken hurtig tages af, for da gaar kulsyren bort. Naar flasken er helt fyldt med ølkildevand, kan korken springe af, fordi kulsyren søger af al magt at komme bort.

Brennisteinsnámur (= svovlkilder). Sommesteder strømmer der ud af jorden svovldampe, og svovl dannes, naar disse afkjøles. Jordarterne og bergarterne forandres paa forskjellig vis af slige dampe: de omfarves, koges, optæres og sønderdeles paa mange maader, og da dannes nye stenarter og bergarter (gips, alun og

mangeslags lerarter og andet). Ved denne hede damps indvirkning fremkommer der boblende lerhverer (dyndvulkaner), jorden omkring bliver en blaasort grød, lerpytter kommer istand omkring dampaabningen og nede i disse koger det som i en grødgryde, blærer hæver sig op og springer, falder ned paa kanterne og kjølner, eller de synker ned igjen og begynder paa en ny leg. Der, hvor svovlvandstof kommer op af jorden, dannes smaa houge af svovl, og disse kommer igjen, naar de tages bort (de varme eller levende kilder), med mindre dampstrømmene nedenfra er standsede (de kolde eller døde kilder). Slige svovlkilder ligger ofte i gamle giger eller inde paa ildfjeldenes sider og paa deres revner.

I Þingeyjarsýsla ligger *Reykjahlíðarnámur* paa sletten nedenfor Námafjall og nogle oppe i fjeldet og vestenfor. Ved Krafla er og lidt svovl. Ved Þeistareykir nord for Mývatn er der svovlkilder, og *Fremrinámur* oppe i vildmarken, søndenfor Mývatnssveit, nær Bláfell ligger udenfor og omkring den gamle store ildborg, som kaldes Ketill. Paa Reykjanes er *Krisuvíkurnámur.*

Floder og elve. Op af havet og indsøerne stiger uafladelig vanddampe og taage, disse fortættes, naar de afkjøles og falder til jorden undertiden i flydende tilstand som regn, undertiden frossen som sne. Vand, sne og is har stor indflydelse paa landets beskaffenhed, fordi klipperne

smulre lidt efter lidt under luftens og vandets indflydelse. Skjønt vanddraaberne og snekornene ikke er store eller betydelige fra først af, saa udretter de dog meget ved sin mængde. Sneen paa fjeldene bliver til jøkel, jøkelen smelter nedentil, og fra den kommer aaer og elve. Jøkelelvene fører frem sten, aur og sand, som før er omtalt; siden tager aaerne og floderne mod dette og fører det længere bort, store stene reiser kort vei, sanden længer, men ler og jøkelaur længst; den fordeles i vandet og føres med elvene tilhavs; af jøkelaur er alle jøkelelve skidne, graa af farve eller hvidagtige. Det vand, som ikke kommer fra jøklerne, er klart (bergvand), skjønt det aldrig er fuldkommen rent. Det vand, som i flydende tilstand falder paa jorden, siger ned i revner og i rifter i berg og i jordsmon, noget samles strax i smaabække og pytter, noget siger ned i selve jorden; det, som falder oppe paa fjeldet, kommer ofte frem nede paa fjeldsiderne; derfor er der ofte myrlent og mange opkommer; noget vand samles i huller og huler under jorden, noget stoppes i sandlag, der hvor der er ikke vandførende lag omkring; derfor er det bedst at grave brønde der. Bække og opkommer samles, og af dem bliver der elve. Elvene gjøre sit til at tære og grave paa fjeldet, og de fører sten og ler til havet; deres kraft er ujævn efter vandmængden og heldningen. Heldningen er i elvene

ofte størst høiest oppe; der strømmer elve og aaer ned fra stor høide og har lidt efter ridt gravet sig dyb vei, men længer nede er elven roligere. Ler og sand danner øer ved elvemundingen; men tilrundede stene fylder elveleiet og siderne; naar skraaningen eller elvens fald er stort, graves elveleiet dybere ved strømmens kraft, men der, hvor elven er roligere, bygger den lidt efter lidt op under sig. Øverst oppe strømmer derfor elvene sædvanlig i dybe gjel, men nede i dalene er der græsland, øer, sandhouge og banker til begge sider. Hvor der er revner eller dale i overfladen før, der rinder elven efter dem og fordyber dem eller fylder dem med sten og sand, men der hvor landet ikke er slig beskaffent, der graver de sig selv vei gjennem hammer og houg.

Paa Island strømmer de fleste elve syd og nord fra landets ryg, og de fleste har sit udspring i jøklerne, nogle lige fra disse; men andre dannes af det vand, som har seget fra jøklerne gjennem sand og ned i jorden, og derved er bleven klart og rent bergvand. Hvor jøkelvandet gaar gjennem indsjøer, synker jøkelleren tilbunds i vandet, fordi her er liden strøm; elven kommer ud af sjøen meget renere end før. Der hvor der er store hraun, siger alt vandet igjennem, og elve og bække kommer frem ved jøkelranden. De elve, som falder ud i havet paa nordkysten, strømmer fra syd til nord, men de fleste store elve,

som falder ud paa sydkysten, strømmer fra nordost til sydvest: dette kommer af landets form og beskaffenhed. Her skal kun omtales de vigtigste elve.

Fra Vatnajökull mod syd kommer der mange store elve, men de fleste af disse er korte; i dem alle er der jøkelvand, og de fleste er vanskelige at færdes over; de forandres næsten dagligen, er grunde og rinder i mange grene; til begge sider er sandbanker og ører, og i bunden-blød sand og kviksand; ørerne og sandrev i disse aaer flyttes ved jökulhlaup. Skridjøkler kommer ned og opdæmmer elvene, saa at de søger nye veie, og sommetider strømmer de frem med is og er da helt ufarbare. De fornemste elve, som strømmer mod syd, er:

Jökulsá í Lóni østligst, saa *Hornafjarðarfljót*, som er rolig og fuld af blød sand; der er mange smaaelve, som kommer fra jøkelen, og som falder ud i Hornafjörður, og der bliver et overmaade bredt vadested, naar de kommer sammen; i Hornafjarðarfljót er der mange ører og øer, af hvilke Skogey er den største. *Jökulsá á Breiðumerkursandi* er kort, men farlig paa grund af blød sand, vandmængden og strømstyrken. *Skeiðará* (Jökulsá á Sandi) kommer fra Skeiðarárjökull øst for Skeiðarársandur, men *Núpsvötn* (Lómagnúpsá) strømmer i mange grene vest paa sanden; *Hverfisfljót* forenes i vest med disse arme.

Skaptá strømmer øverst oppe igjennem gjel mod sydvest, men bøier saa mod syd og gaar derpaa mod øst i syd for Síða, bøier tilslut atter igjen mod syd og danner et lón eller en sandfyldt bugt, der hvor den falder i havet. Man kjender ikke dens kilder nøiagtigt; dens leie blev meget forandret og omskabt ved udbrudet i 1783; somme af dens grene gaar under hraunet og kommer frem igjen ved dettes sydlige rand, men nogle strømmer mod vest, og af dem og andre smaaelve dannes *Kúðafljót*, som er en stor strøm, bred og vanskelig at fare over; den falder ud i havet mellem Meðalland og Álptaver.

Paa Mýrdalssandur er der mange elve, som er vanskelige at vade, og fra Mýrdalsjökull kommer forskjellige elve; *Jökulsá á Sólheimasandi* (Fúlilækr) er den største; det er en ganske kort elv, men vanskelig at komme over, og den strømmer ofte frem med megen is og sten.

Markarfljót kommer fra Torfajökull, og i samme falder de forskjellige elve fra Mýrdalsjökull; den forgrener sig dygtigt i sit nedre løb, og en af grenene kaldes *Þverá* og strømmer mod vest ud i Þjórsá.

Þjórsá, en af landets største elve, 24 mil lang, kommer fra Hofsjökull i mange smaabække, og strømmer siden mod sydvest og er overmaade bred i sit nedre løb, efter at Þverá er faldt i.

Ifra øst forener *Kaldakvísl* og *Tungná* sig med Þjórsá.

Hvítás hovedkilde er i Hvitárvatn øst under Langjökull; i denne falder der mange og vandrige elve: *Laxá* fra øst, men *Tungufliót*, *Brúrará* og *Sog* (fra Þingvallavatn) fra vest. I Sog er der store fosse; naar denne er faldet i, kaldes Hvitá *Ölfusá*. I Hvitá er en stor fos, *Gullfoss* høit oppe i Biskupstungur.

Mod vest strømmer følgende elve:

Hvitá í Borgarfirði er en af de vandrigeste elve i landet; nogle af dens kilder kommer fra Langjökull og nogle fra Eiríksjökull. I den nederste del kommer der mange og store elve til, af hvilke *Norðurá* er den største; den falder ud i Hvitá fra vest og kommer nord fra Holtavörduheiði. Efter at Norðurá er faldet ud i Hvitá, er denne seilbar, men der er saa mange grunde og sandbanker i fjorden, at man maa vente paa en passende vandstand for at komme ind i osen. Norðurá er seilbar i sin nedre del op til Stafholt. Forskjellen paa flo og fjære kan sees i Hvitá mer end en mil op fra havet. Ved Hvitá var i gammel tid et handelssted paa Hvitárvellir, og der var adskillig seilads der.

Vest for Mýrar falder forskjellige elve ud, og af disse er *Langá* og *Hítá* de største.

I Vestfirðir er der ingen elv, som det er værd at nævne.

Mod nord strømmer mange og store aaer, af hvilke de vigtigste er:

Blanda udspringer nordenfor Kjölur, og ud i denne falder aaer baade fra Arnarfellsjökull og Langjökull; den er 15 mil lang og falder ud østligt i Húnaflói.

Héraðsvötn udspringer nordligt i Arnarfellsjökull og strømmer ud i Skagafjörður, deler sig i sit nedre løb i to grene og falder saa ud i Skagafjörður.

I Eyjafjörður falder *Hörgá*, *Eyjafjarðará* og *Fnjóská*.

Skjálfandafljót er en stor aa, 24 mil lang; den udspringer fra jøklerne i landets midtre dele, men dens udspring er kun lidet kjendt; den strømmer lige nord ud i Skjálfandaflói. Mange smaaelve fra Ódáðahraun falder ud i den fra øst. Den danner disse fosse: *Aldeyjarfoss*, *Goðafoss* og *Ullarfoss*.

Láxá kommer fra Mývatn og gaar nord ud i Skjálfandi.

Jökulsá á Fjöllum (eller á Axarfirði) har sit udspring i Vatnajökull, ret vest for Kverkfjöll. Ud i denne falder der mange aaer og jøkelelve i den øvre del, men ingen længer nede. Jökulsá strømmer mest gjennem vildmarker og ørken og falder ud i Axarfjörður. Den er 25 mil lang og ansees for den længste elv i landet. Den danner *Dettifoss*, den største fos paa Island.

I landets østre del er der følgende elve:

Jökulsá á Brú (Jökulsá á Dal) kommer i forskjellige grene fra Vatnajökull og strømmer ned gjennem Jökuldalr ud i Héraðsflói.

Lagarfljót kommer ud af Vatnajökull, lidt østligere og strømmer gjennem hele Fljótsdalshérað ud i Héraðsflói. Langt oppe i herredet bliver den meget bred, rolig og dyb som en indsø, men den er endnu noget jøkelfarvet; den bliver smalere i den nedre del, og der er en fos, saa den er ikke seilbar fra havet.

Foruden de fosse, som har været nævnte i storelvene, er der mange høie og fagre fosse i smaaelvene; de mærkeligste er *Skógafoss* og *Seljalandsfoss* under Eyrafjöll og *Hengifoss* i Fljótsdalur.

Af **indsøer** er der mange paa Island, og de vigtigste er:

Þingvallavatn, syd i landet, 300 fod over havet, er det største vand paa Island, og er øiensynlig dannet ved vulkanske kræfter, derved at et stort landstykke er seget eller faldt ind, og i forsænkningen har der samlet sig vand. At landstykket mellem Almannagjá og Hrafnagjá nordøstligt ved vandet har sunket ind, er øiensynligt. I Þingvallavatn ligger *Sandey*.

Skorradalsvatn i Borgarfjördur er langt og smalt og har skovbevoxede leier paa begge siderne.

Hvitárvatn (1500 fod over havet) ligger øst under Langjökull og herfra kommer Hvitá. Isbræen gaar ud i vandet, og derfor er dette ofte fuldt af store og smaa isstykker.

Paa Arnarvatnsheiði ligger *Fiskivötn*, af hvilke *Arnarvatn* er det største; der er godt ørretfiskeri, og der var Grettirs opholdsted. I vest for Skaptárjökull er der mange vande, som kun er lidet kjendte; de kaldes *Fiskivötn*, og af disse er *Stórisjór* det største. Østligt for Húnaflói er der forskjellige indsøer, og *Miðhóp* er den største af dem; der er og *Húnavatn* og *Svínavatn*.

Mývatn (Myggevand) i Þingeyjarsýsla, 1000 fod over havet, er nærmest Þingvallavatn i størrelse. Det er efter al sandsynlighed dannet ved vulkanske udbrud, derved at der har indtruffet et jordfald i lavaflakene. Der er hraun rundt omkring vandet, og det har meget uregelmæssig stand og er fuldt af holmer, skjær og øer, grunde og fluer; somme af øerne er gamle, græsbevoxede ildborge; nogle holmer er meget græsrige og bevoxede med krat. I Mývatn er der godt ørretfiskeri og gode æggevær paa holmerne; der er dygtig med myg om sommeren, saaledes som navnet antyder. Landet omkring Mývatn er meget eiendommeligt og fuldt af hraun.

Der er mange flere store og smaa indsøer paa Island hist og her over hele landet.

Om fjeldgrunden og jordbunden paa Island. Hvert lands beskaffenhed og natur afhænger af, hvad slags stof der er i landene, hvorledes de oprindelig er blevne dannede, og hvorledes den ydre indflydelse af luft og vand har virket. Landenes form og beskaffenhed er derfor ikke noget tilfældigt, men afhænger snarere ligetil af deres dannelse. Alle jordlag er enten dannede af ild eller af vand, og landets beskaffenhed afhænger af den maade, hvorpaa disse kræfter har virket, og af, hvorledes deres samvirken eller deres strid har været. Vandet søger at gjøre alt jevnt og slet, men ildens kræfter nedenfra søger oftest at hæve, forandre og bøie de jordlag, som vandet har dannet lidt efter lidt. Dog frembringer ildens udbrud ofte flade jordlag, naar hraun og smeltede bergarter rinde over fladt land, saa at det ene dække eller flak lægger sig ovenpaa det andet; der bliver da ofte vulkanske berglag og aske- og sandlag afvexlende. Siden bryder andre bergarter nedenfra op gjennem det, som da er dannet, op gjennem gjel og revner og forsøger paa at gjøre alt saa ujevnt som muligt, men vand, is og sne udjevner igjen, saa godt de kan.

Island er for det meste dannet af basalt, hraunlag og askelag, som har lagt sig det ene ovenpaa det andet, og deraf kommer det, at landet er for største delen et svært høiland. Vestfirðir og Austfirðir, de ældste dele af landet, er

næsten ganske opbyggede af uhyre store basaltlag, det ene ovenpa det andet; man kan i de landsdele se, at tverbratte hamrer er som store opbyggede stenvægge med utallige tykke og tynde, næsten vandrette lag; dette er ikke andet end lavadækker, hvoraf det ene har flydt over det andet. Den midtre del af landet bestaar for den største del af tuf (móberg), skjønt der er basalt og hraundækker imellem. Dette moberg er sammenlimet aske fra ildfjeldene, ofte meget forandret under vandets og havets indvirkning. De høieste dele af landet, som jøklerne hviler paa, er for det meste móberg. Op af denne høislette staar ofte hvasse tinder af hraunsten og af hvid eller rød baulasten (trachyt), som senere har brudt igjennem jordlagene. Ved størkningen og sammendragningen af basaltlagene har der ofte dannet sig store revner, og igjennem disse har ildsprudningen lettest ved at komme op nedenfra; de følger visse retninger: ildfjeldenes giger og revner paa Sydlandet gaar alle fra sydvest mod nordost og paa Nordlandet fra syd til nord; ligesaa er det med høidedrag, dale og elve i landets midtre dele, at de følger den samme retning, og ud fra landet gaar der til begge sider høiderygge under havet i samme himmelretning; trachyttinder, kogende og varme kilder, kulsyrekilder og svovlkilder følger samme retning; jordskjælvene stevner ogsaa for det meste samme vei.

Vandets indflydelse paa landets form afhænger af jordlagenes beskaffenhed, heldning og modstandsevne og af bergarternes haardhed. Vandet søger didhen, hvor der er lavest og huler ud videre de revner, som før var i bjerget; hvor der er haarde stenarter i fjeldene, er fjeldene hvasse og bratte, dalene fuld af hammere og bratte lier, og saaledes er landet skikket, hvor der findes basalt paa Island; hvor fjeldgrunden er blød, bliver der lave og kollede aaser, brede dale og svagtskraanende lier; saaledes er landets beskaffenhed, hvor móberg, tuf, danner jordbunden. Viker og fjorde afhænger for en del af, hvad slags bergarter der er nede ved havet; der, hvor bergarterne er bløde, vinder havet lettere paa, og der dannes en vik, men hammere gaar frem i havet, der hvor stenen er haardere og bedre modstaar havets bølger. Hvor et bjergrigt land ligger ud mod det store hav, der er sædvanligvis meget brat ude ved kysten, fordi der er havets kraft størst, og der rives ogsaa mest ud, og der føres mest bort. Regnvandet søger ned i jorden og tærer paa stenene og fører stenstøvet bort; floder og elve søger efter de revner, som oprindelig var i berget, gjør disse større og videre og fører ler og sand til havet, men noget efterlader de i dalene og bygger banker og houge langs elvesiderne; stundom graver vandet sig under elvebakkerne, og der kommer da skred fra siderne, og stundom under-

graver det store landstykker, som siden synker ned. Kulden hjælper vandet til at vinde hurtigere og bedre paa stenene; naar vandet fryser i sprækker, saa forøges dets rumfang, og sprækken bliver større, indtil stenen springer. Sneen bliver til jøkelis, og arbeider og skaver paa fjeldet under og fører frem ler og sten. Hvor jøklerne gaa nærmest ud imod havet paa Island, er der store sande langs med havet og frit for fjorde og havne, fordi jøklernes udfyldning er saa kraftig. Jøklerne bærer frem ler og slam og danner ved osene lerstrækninger og ører, udgrunder saaledes søen udenfor og fylder de fjorde, som var der før, og skridjøklerne driver frem under sig store stene og danner houge og stenmarker.

Den største del af Island er dannet ved vulkanske udbrud, og lignende ildens dannelser findes baade i nord og syd for landet; nord for Island er Jan Mayen, en ildbrændt ø, og sydover fra denne er i hele Atlanterhavet paa den undersøiske fjeldryg en rad af ildbrændte øer, saa at Island synes at være midtpunktet paa den store ildryg, som naar saa at sige mellem polerne. Landets ældste dannelser er i øst og i vest, som før er omtalt, men dog er landet forholdsvis ungt med hensyn til sin dannelse. Basaltlagene i øst og vest er i det hele uforstyrrede; dog har der nogle steder senere flydt smeltet sten op gjennem revner i dem. Móbergslagene er efter al sandsynlig-

hed for største delen dannede ved udbrud og askefald paa havets bund.

Island har næsten helt været over havet i den jordperiode, som de bergkyndige kalder miocæn, og har da været bevoxet med skog. Beviser herfor findes i kullagene (som Islændingerne kalder surtarbrandur), og i deres nærhed t. ex. ved Steingrimsfjörður, Brjámslækr og Hreðavatn. Da var veirliget og plantevæxten paa Island, saaledes som den nu er i det midtre Amerika (i Florida og Mexiko); da voxte her ek, løn, platantræ, vinranke og flere træer; man finder blade af disse træer hele og uskadte i de lerlag, som følger surtarbrandur, og selve surtarbrandur bestaar af sammentrykket træstof og af planter fra hin tid. Nogle steder (t. ex. i Hallbjarnarstaðakambr paa Tjörnes) findes levninger af dyr og planter fra en noget senere tid (pliocæn); da voxte der barskog paa Island. Siden gik istiden over landet som over alle nordlige lande. Da var alt skjult under et jøkelflak, lig det, som nu bedækker den største del af Grønland. Man kan paa Island se mange mærker efter hin tid. Dale og fjorde blev udgravede og forstørrede ved isens arbeide, jøklerne bar frem sten og klippeblokke, sand og ler, byggede op aaser og houge, fordybede somme dale og fyldte andre med ler og sten. Houge og grusbakker, som sees overalt paa Island, dannedes da. Sommesteder har sten-

rygge og jøkelaur opdæmmet dalene, og saa er der dannet indsøer ovenfor dem, da jøklerne smeltede; sommesteder gaar der brede stenrygge ud i havet foran fjordmundingen, og da er der en udmærket havn indenfor. Udbrud, elve, jøkler og havet har hjulpet til ved dannelsen af fjorde og dale. Da isen smeltede af landet, begyndte det at se ud som nu. Nordlige planter og træer flyttede hid, og landet fik det udseende, som vi nu ser for vore øine. Enkelte hraun er dannede før istiden, men de fleste efter samme, dog før landnámstid. De hraun, som isen har gaaet over, er blevne slettere og mere skikkede for græsvæxt, og kratere og slakkerygge er sopet bort. Nogle steder har der dannet sig myrer, der hvor vandet havde tilgang, og hvor der var tilstrækkelig plantevæxt. Af plantelevningerne er der dannet torv, og i denne er der ofte store grene af samme slags træer, som de, der nu voxer i landet. Nogle af disse grene er kommen af træer, som har voxet før landnámstid. I sagaerne omtales udgravning af træstubber til brændsel (i Landnámsbók og andre steder). Den ler, som jøklerne førte ud over dalene, senest i istiden, da jøklerne holdt paa at trække sig tilbage og forsvinde, har dannet underlaget for det jordsmon, som nu er dyrket, og som der gror græs paa; men mulden har lidt efter lidt dannet sig af raadne plantestoffe. Jorden paa Island er ikke mere ufrugtbar end i an-

dre nærliggende fjeldlande, om den end er lidet dyrket. Siden landet blev bebygget, er der ikke tegn til, at dets beskaffenhed eller natur har forandret sig i nogen grad.

Stenriget. Der er lidet malm paa Island, og det lidet, som er der, svarer det neppe regning at bryde paa. I basalten, lavaen og tuffen er der ikke saa lidet jern og sommesteder saa meget, at kompasset af den grund ikke viser mod den rette himmelegn; men det er saa vanskeligt at udvinde det, og landet er saa blottet for brændsel, at den tid neppe vil komme, da man ikke faar billigere jern fra udlandet. *Myrjern* er der mange steder i myrerne og sumpene, og i gammel tid vandt man jern af myrmalmen paa somme steder. *Surtarbrandur* og *myrkul* findes paa flere steder, især i Vestfirðir. Man stikker torv hist og her over hele landet. Dobbeltspat, kalkspat, som Islændingerne kalder *Silfurberg*, findes i Helgustaðafjall ved Reyðarfjörður; retten til at bryde spathen tilhører nu landet. Dobbeltspath er benyttet til forskjelligt brug af den grund, at den har den egenskab, at lysstraalerne, som gaar igjennem, deles i to, og hver lysstraale har forskjellige egenskaber. I druserum og i revner i gamle lavastene, har man paa mange steder fundet forskjellige krystaller (af zeolither, kvarts og kalkspath), men de er ikke til nogen nytte. Af *kalk* er der nu og da ikke saa lidet

i de store fjeldrevner, mest i fjeldet Esja, og den er bleven brændt og benyttet i de senere aar. Dobbeltspathen er den reneste kalkspath, som er til. *Svovl* findes paa nogle steder, som før omtalt, og tidligere er der ført ikke saa lidet af den ud af landet, men mindre i den senere tid. Af salt har man før vundet noget paa Island.

I Egils saga er omtált, at Skallagrímur var en dygtig jernsmed, og at han smeltede megen myrmalm om vintrene; myrmalm er ofte omtalt, t. ex. i Konungsskuggsjá (Kongespeilet), Grettis saga o. fl. steder. Svovl blev tidlig ført fra Island; erkebiskopen i Nidaros havde, som man kan se i Árni biskops saga, eneret til at føre svovl fra Island 1284. Saltvindingen paa Island i gammel tid er omtalt i Landnámsbok, i beretninger fra 1181 og andre steder; aaret 1773 begyndte man at vinde salt paa Reykjanes i Ísafjarðarsýsla, men man sluttede 13 aar senere. Man tænkte og at begynde saltkogning paa Reykhólar, men det blev ikke noget af.

Planteriget. Paa Island voxer der ikke mange planter, hvilket jo er naturligt i et saa nordligt land. Af høiere planter er der over 400 arter, men de lavere planter er kun lidet kjendte. Plantevæxten er her omtrent den samme som i polarlandene, Grønland, det nordlige Norge og Sibirien. Af planter, som kun voxer meget nordligt, er disse de sædvanligste paa Island: pil, rypelyng*)

*) Rjúpnalauf eller rjúpnalyng er en plante, hvis latinske navn er *dryas octopetala;* den har neppe noget norsk navn, hvorfor der her er benyttet det islandske rjúpnalyng, rypelyng ligetil oversat. O. A.

og dvergbirk; for det meste er det de samme græsarter, som voxer over hele landet saavel nede paa sletterne som paa høilandet; dog findes enkelte planter, som kun voxer i fjeldene (f. ex. fjeldsoleie). Plantevæxten retter sig i enhver landsdel meget efter egnens beskaffenhed, og man kunde inddele planterne i grupper, eftersom de voxte paa bøen, i ur, paa hraun, i myrer, ved havet, paa sandjord eller paa stengrund o. s. v. At planterne paa Island ikke er frodige eller store i væxten, kommer af veirliget; øluft, storme og salte havvinde hindrer meget planternes trivsel. Paa grund af beliggenheden kan kun de planter naa frem til fuld væxt, som behøver kort tid til at voxe, fordi vintrene er lange og somrene korte. Græsarterne er de almindeligste paa Island, og paa dem bygges hele landets velfærd, og dyrkningen af græsset burde derfor gaa fremfor alt andet. Græsset paa Island staar tættere og er saftigere end i sydligere lande. Mange fagre blomster voxer paa Island, og de gjør meget til at pryde landet om somrene; her kan nævnes: soleie, løvetand, storkenæb, fjeldvalmue, viol, mjødurt, bredbladet gederams.

Faa spiselige planter voxer frem paa Island; dog er der sommesteder adskilligt blaabær og krækebær; jordbær voxer og paa et enkelt sted. Oppe i heien voxer islandsk mos, som er tjenlig til næring og til lægedom, og ved havet faaes

söl (bredbladet tang). Mange steder voxer der forskjellige slags soparter, men de er ikke benyttede. Af udenlandske planter, som dyrkes, er poteter de vigtigste, og de voxer mange steder udmærket; de blev først dyrket paa Island i 1758. Næper og forskjellige kaalarter voxer hist og her, og mange spiselige væxter og smykkeplanter kunne voxe paa Island, hvis folk havde lyst og vilje til at gjøre forsøg med dem.

Skogene er faa og smaa paa Island, og som oftest er de ikke andet end forkrøblet krat. Den største og mærkeligste skog paa Island er *Hallormsstaðarskógur* ved Lagarfljót. *Núpsstaðarskógur*, syd under Vatnajökull, er omkrandset af jøkler paa alle kanter. I disse skoge er der kun birk. Paa landnámstid var der, som tydeligt kan sees af sagaerne, adskilligt mere skog over hele landet, men den er ødelagt ved indbyggernes skjødesløshed og ligegyldighed; ofte omtales skogbrændere i sagaerne, og paa hin tid blev skogen almindelig hugget til kulbrænding, istedetfor at man skulde anvendt omhu paa at holde den vedlige; der hvor der gaar sauer i skogen, er det til stor skade, fordi de bider skuddene af ungtræerne, saa at de aldrig kan voxe frem igjen noget videre. Af træer i skoven er der faa undtagen af birk; enkelte steder voxer rogn, pil og dvergbirk. Af alle træer naar rognen den største høide paa Island.

I Íslændingabók af præsten Ari hin fróði er det sagt, at Island har været bevoxet med skog fra fjeld til fjære, da det blev bebygget; men efter al sandsynlighed er dette noget overdrevet. Arngrímur, abbed i þingeyrar, skriver i 1350 om Island: skog findes ikke undtagen birk, og den er liden i væxten. I fortællingen om Ölkofri er der tale om store skogbrændere, og i Svarfdælusaga, Vopnfirðingasaga og Njáls og flere sagaer kan man se, hvorledes skogen blev behandlet i gammel tid. Temmelig høie skud af rognetræ findes hist og her paa Island, især paa Nordlandet f. ex. i Akureyri og i Skriða i Hörgárdalur. Pileskuddene er temmelig store paa øerne i Mývatn, i Kelduhverfi og i Bárðardalur; nogle steder slaar man smaaskogen og giver den til sauerne.

Agerdyrkning fandt sted paa enkelte pladse i gammel tid, skjønt den aldrig har været af nogen betydning. Aar 1350 siger Arngrímur abbed: «korn voxer paa faa steder paa Sydlandet, men ikke andet end byg». I mange sagaer omtales korndyrkningen, og mange efterretninger vidner om dyrkning af korn; men den har været baade usikker og vanskelig. Den mark, som kaldes Vitaz-gjafi (den sikre giver) i þverárland i Eyjafjörður var bekjendt, fordi kornet her aldrig slog feil, hvorledes end aaret var.

Paa mange steder, hvor jorden er sandet, voxer adskilligt marehalm; den standser sandflugten og gjør derved megen gavn. I Skaptafellssýsla bliver korn af marehalmen samlet og benyttes til bagning af brød; sommesteder har folk mel i, men naar den rives op med roden, er det til stor skade paa jordsmonet.

Dyreriget. Det er klart, at dyrelivet ikke kan være meget rigt i et saa nordligt og afsidesliggende land som Island, og der mangler der ogsaa hele dyreklasser, som findes i nærliggende lande, t. ex. alle krybdyr.

Af pattedyr er der ikke mange oprindeligt paa Island, men adskillige dels tæmmede dels utæmmede er ført hid af folk. Det maa ansees for utvivlsomt, at *rotter* og *mus* er ført over uden folks vilje med varer fra udlandene. Harer og kaniner har man ogsaa forsøgt at overføre til landet, men det er ikke gaaet godt. I aaret 1770 blev *rensdyr* fra Norge slupne løs i Gullbringusýsla, og de har siden formeret sig adskilligt, men de holder sig oppe i vildmarkerne og er til liden nytte. Husdyr paa Island er: kjør, sauer, heste, hunde, katte og geiter; svin har været almindelige paa Island før, men nu er de meget sjeldne. Alle husdyrene skal omtales senere, der hvor indbyggernes næringsveie beskrives. Af vilde landdyr er der faa, og værd at nævne er kun *ræve*, fordi *isbjørne* kommer kun en enkelt gang med is fra Grønland og Spitzbergen. Er end landet ikke rigt paa pattedyr, saa er der desto flere i havet ved landets kyster. Ved Islands kyster er der af seler *svartsiden*, *ringsel*, *stenkobbe*, *klapmys* og flere selarter. Nogle af dem gaar op i elvene og driver laxefiskeri. *Hvalrosser* kommer en sjelden gang til

Island med havisen. Af hvalarter er der mange i havene omkring landet, skjønt de ikke er til den nytte, som tilfælde kunde være. Af dem er følgende almindeligst: *niser*, *marsvin*, *grindehval*, *stourvagn*, *næbhval*, *grønlandshval* og *blaahval*.

Isbjørne blev i gammel tid stundom tæmmede paa Island og ansaaes da for gaver værdige en konge. Ingimundur gamli gav Harald Haarfagre en hunbjørn, som han tog ved Húnavatn. Præsten Ísleifur Gissurarson, som senere blev biskop paa Island, havde med sig en isbjørn paa sin reise i syden, og han gav bjørnen til keiser Henrik. Man kan og se af Grágás, at bjørne blev tæmmede. Da folk paa Island holdt op at tæmme bjørne og sende dem som gave til udlandet, blev skindet solgt i dyre domme. Fredrik den anden af Danmark bestemte da 1563, at kun kongen skulde have ret til alle bjørnefelder; dette bud blev fornyet 1648, og frem til den seneste menneskealder blev alle isbjørneskind, som man fik paa Island, sendt til landfogden, som kjøbte dem for kongen.

Der er mange *fugle* paa Island (omkring 100 arter). Skjønt arterne ikke er saa overmaade mange, saa er der dog et meget stort antal fugle, fordi der er saa store sværme af hver enkelt art. Bedst sees dette ved fuglebjergene, hvor der er en uhyre mængde sjøfugle, som er til stor nytte for indbyggerne, baade æggene, fjærene og fuglene selv. Der er følgende fuglebjerge: Látrabjarg, Hornbjarg, Drangey, Grímsey og Vestmannaeyjar. Bjergfuglene og sjøfuglene, som folk har nytte af, tilhører forskjellige arter som: *stormpetrelle*, *lomvie*, *teiste*, *terne*, *krykje*, *svartbaken* og *lunde* o. s. v.

Af lundeungerne, som kaldes *kofur* eller *pysjur*, faaes udmærket fjær, og kjødet spises. Flest af dem er der i Breiðafjörður og paa Vestmannaeyjar. *Æderfuglen* forekommer vidt og bredt ved Islands kyster, især hvor der er mange øer og skjær; derfor er mest af dem i Breiðafjörður; dunen er i høi pris og har været handelsvare siden midten af det attende aarhundrede. Der er mange slags *ænder* paa Island, men intetsteds saa mange som ved Mývatn. Der er paa Island ogsaa mange *svaner*, som verper i fjeldene, paa holmer og i indsøer, men naar de fælder fjær, saa drager de i flokke ned til havet. Svaneham og svanefjær har undertiden været handelsvare. *Gaul*, *graagaas*, *lom* og *alkekonge* er ikke ualmindelige fugle og er til adskillig nytte. *Geirfuglen* var almindelig paa Island før i tiden, men er nu forsvunden og efter al sandsynlighed uddød; senest fandtes den ved Geirfuglasker udenfor Reykjanes; men fordi fuglen ikke kunde flyve og var temmelig liden, og da den blev dræbt i store masser, saa udryddedes den snart. Af landfuglene er *rypen* nyttigst for indbyggerne; om vinteren skydes den ofte og fanges i snare i tusenvis. Foruden disse er mange spurvearter almindelige, og endvidere *heilo*, *strandnipe*, *spove* og flere. *Ravne* er der paa hver gaard; *ørne*, *dvergfalke* og *falke* er hist og her i fjeldene. Falkene blev før tæmmede og brugtes til jagt; de ansaaes da

for en stor herlighed, og temmelig mange blev udførte.

Indsamling af dun har altid været temmelig betydelig i Breiðafjörður. Jón Pétursson, en bonde i Brokey, rensede allerførst æderdun tidligt i det 17de aarhundrede, og andre tog efter. Foged Skúli Magnússon og Magnús Stephensen i Vídey drev mest paa, at man skulde frede og værne om æderfuglen, og i slutningen af det 18de aarhundrede var næsten al dun, som blev ført fra Island, renset; før blev næsten al dun solgt urenset, og den urensede dun var da i meget lav pris; siden har det aar for aar taget til med dunrensningen og med udførselen af dun. Æderfuglen blev først fredet ved lov 1787 og straf sat, hvis den blev dræbt.

Falke blev tæmmede i gammel tid, saaledes som man kan se af det, at der tales om Hrólf krakis høge og Olafr skautkonungs höge. Aar 1277 nødede biskopen i Niðarós Magnus Lagabötr til at give sig ret til at fange og kjøbe falke. I middelalderen var det en af kongernes hovedfornøiser at jage andre fugle med falke. Falkene var overmaade kostbare, især hvis de var vakkert hvide, og de ansaaes da for en kongegave; man havde meget bryderi med at afrette dem, saa at de kunde blive til fuld nytte. Islandsfalkene blev anseede for meget bedre end alle andre. Norske falke var det ikke let at benytte mere end 2 til 3 aar, men islandske stundom 12 aar. Kristian den fjerde af Danmark forbød at sælge falke fra Island uden kongens tilladelse, og i det 17de aarhundrede lod kongen aarlig sende et «falkeskib» til Island. Med skibet var en kongelig jæger, som kjøbte falken til aftalt pris, og som førte opsyn med alle jagtpladsene. I hvert herred jog enkelte mænd falkene, men de maatte have tilladelse af amtmanden. Falkene tog hurtig til at minke, fordi jægerne dræbte baade gamle og saarede fugle, naar de ikke kunde bruges, skjønt de dog kunde have forplantet sig. Henrik Bjelke foreslog 1651 paa althinget at sætte straf for at dræbe slige fugle. Sent i det 18de aarhundrede holdt den jagt op.

Der er mange *fiskearter* ved Islands kyster, og fiskeriet paa mange af disse er til stor nytte for indbyggerne som t. ex. fangsten af *torsk, hyse, lange, brosme, flyndre, sild, stenbid, rognkex, skate* og *haakjærring*. Ørret af forskjellige arter er almindelig i elvene og vandene, og lax i de allerfleste af landets storelve; de gaar langt op igjennem landet, der hvor høie fosse ikke standser dem paa vandringen. Fiskerierne skal senere omtales der, hvor landets næringsveie behandles.

I havet er der store sværme af alskens lavere dyr; men deres natur og udbredelse er endnu ikke kjendt saa nøiagtigt. Bløddyrene anslaaes til 170 arter, men der er utvivlsomt flere. Kuvunger og skjæl af forskjellig slags er alle steder ved landets strænder; *blaaskjæl* er almindelig brugt til agn, og blaaskjæl og kuskjæl er spiselige, skjønt de er lidet benyttede. Til bløddyrene regnes *blæksprutene*: de driver undertiden iland i store hobe og er udmærket gode til agn, undertiden har der drevet tillands paa Island overmaade store blæksprutter, men de fleste er dog smaa. Af forskjellige orme i havet regnes rundelig 100 arter; *fjæremakken* bruges til agn. I havet er der og mange krabbearter, og nogle er spiselige, skjønt folk paa Island ikke bryder sig stort om dem. Dyrelivet i havet er meget afvexlende ved Islands kyster, derved at sjøen er forholdsvis varm,

og strømmene til landet fra syd og fra nord fører med sig et eiendommeligt dyreliv.

De smaa landdyr er faa og spredte, fordi plantelivet er saa fattigt. *Myggene* ved Þingvallavatn, Mývatn og flere vande er om sommeren til stor plage, sauerne bliver ikke fede paa markerne, og folk maa holde op at arbeide, naar det er paa det værste. Myggene er to slags, de egentlige myg (culex) uskadelige undtagen i overmaade store sværme, og knot (simulia) skadelig for folk og fæ. *Græsmakken,* som er sommerfuglens larve, gjør ofte megen skade paa markerne; der er og forskjellige andre larver, som er skadelige for plantevæxten, nogle er paa marker og enge, andre i skogene, især i træet. *Vildhumler* er der mange af, men de er til ingen nytte, og der er store sværme af forskjellige andre fluearter. Mange smaadyr hefter sig paa folk og fæ og foraarsager sygdomme og vantrivsel, f. ex. blæreorme og bændelorme, som i forskjellige udviklingsstadier gjør folk leversyge.

Folket.

Islændingerne henregnes til den gotiske eller germanniske folkestamme, og til den gren af samme, som befolker Europas nordligste lande. Som det er almindeligt bekjendt, kom de første landnámsmænd fra Norge, og derfra befolkedes landet i aarene 874—930. Da Islændingerne har at føre sin slægt tilbage til Normændene, ligner de disse paa mangfoldig vis i sæder og skikke. Den allerstørste del af landnámsmændene kom fra Norge, men nogle kom dog fra andre lande, især dog fra Irland; dette sees baade ligetil af Landnámabók og af forskjellige irske navne i sagaerne; men før Normændene kom hid, opdagede Irerne landet, og nogle munke derfra havde taget fast bolig her; Normændene kaldte dem *Papa;* men de drog bort fra landet, fordi de ikke vilde bo sammen med hedenske mænd. En irsk munk ved navn *Dicuilus* har skrevet en bog i aaret 825 og omtaler der Island; han fortæller, at nogle klerker havde for 30 aar siden sagt ham, at de var komne til et stort øland nord i havet, og efter hans beskrivelse synes det at have været

Island. Naddoddur (eller Naddaður) kom først af Normændene til Island omkring 860, men Ingólfur Arnarson for først ud did for at tage land 874.

En græsk mand ved navn *Strabo*, som har forfattet en jordbeskrivelse i det første aarhundrede efter Kristi fødsel, siger, at nord for de brittiske øer er der et land, som han kalder *Thule*, og han har dette af en mand fra Marsilia (Marseille) ved navn *Pytheas*, som færdedes overmaade meget i den nordlige del af Europa i det 4de aarhundrede før Kristus. Pytheas siger, at det er ikke let at seile nordligere paa havet (paa grund af is?), og han angiver beliggenheden af Thule omtrent der, hvor Island er. Senere har romerske og græske forfattere brugt navnet Thule om forskjellige nordlige lande, og tænksomme mænd har været i stor vildrede med hensyn til dette. Saa meget synes under alle omstændigheder sikkert, at folk i den sydlige del af Europa i Pytheas dage har havt en uklar forestilling om, at et eller andet stort land laa i nord for Skotland; men de har neppe gjort sig ordentlig rede for mere.

Alene Islændingerne har bevaret det gamle sprog, som paa landnámstid blev talt i alle nordlige lande, og sproget er kun lidet forskjelligt fra det gamle maal; bogsproget tales af hele folket, hvilket kun sjelden er tilfældet i andre lande. Der er paa Island ikke særegne afarter af sproget; det er kun enkelte ord, som er eiendommelige for forskjellige dele af landet.

I sæder og skikke ligner Islændingerne temmelig meget folk i bygderne i Norge; dog er de islandske bønder i det hele taget noget bedre oplærte, fordi næsten hele folket er af bondeæt, og fiskere og arbeidsfolk er meget lidet talrige. Den

forskjel i sæder og levemaade, som der er kommen mellem bygderne i Norge og paa Island, er foraarsaget ved den fjerne beliggenhed, landenes ulige natur og derhos ved forskjellig indgriben udenfra. Veirliget, landets beskaffenhed og begivenhedernes gang har øvet stor indflydelse paa menneskenes udvikling, sæder, manerer, skikke og tænkesæt, og derfor er det ikke blot i sproget, men ogsaa i andre henseender, at det islandske folk er eiendommeligt og forskjelligt fra andre beslægtede folk.

Islandske skikke vil vi her kun kortelig omtale. De lege, som øvedes i gammel tid, er nu for største parten lagt tilside undtagen *glímur**), som kjendes her og der. Der, hvor denne leg er gaaet af brug, tages slængetag og ryggetag, men i det hele lægges der nu ved deslige anledninger mere vind paa behændighed og øvelse end paa kræfter. Udenlandske danse har faaet nogen udbredelse i den senere tid, men de inden-

*) Glímur er er en gammel leg; de, som deltager i denne, deler sig i to partier, hver under sin fører. De to førere giver sig opdigtede navne og spørger saa hver enkelt af selskabet, hvilket navn han vælger. Naar delingen er foretaget paa denne maade, og den ene har faaet saa mange stærke folk paa sin side, at der ikke under den senere brydning er haab om at vinde, opgiver han enten det hele, eller han har anledning til at udfordre den anden fører til brydning, uden at nogen af de andre deltager. O. A.

landske danse (vikivaka*) gik af brug i det attende aarhundrede. Musik dyrkes ikke synderligt blandt folk paa Island, men i de senere aar har man lært at synge paa mange steder, skjønt der endnu er mangler i denne henseende. Det er nu blevet gammel skik paa Island at drive paa med tostemmig sang (fara í tvísöng). Denne bruges ikke andetsteds, i det mindste ikke i de nærliggende lande, saavidt vi ved. Om end folkesangen ikke har trivedes paa Island, saa har der dog gaaet mand og mand imellem mange vakre folkesagn, æventyr, regler og kjæmpeviser med eiendommeligt præg. Noget af dette har voxet frem i selve landet, noget er kommet fra andre lande, og noget er blevet til af overtro, hvilken nu er i aftagende. Kunsten at gjøre vers er nu almindelig forsømt, og hvad der er sørgeligt, læsningen af sagaerne er nu vidt omkring blevet meget mindre end før.

Der har aldrig været saa meget overtro paa Island som i det 17de aarhundrede. I aarene 1660—90 blev 16 mand brændte for troldskab. Páll Björnson, provst i Selárdalur, som var en af de lærdeste præster i sin tid paa Island, og lovmanden Þorleifur Kortsson stod i spidsen for disse forføl-

*) Vikivaka var samtidig baade sang og dans, idet mænd og kvinder holdt hverandre i hænderne og sang viser under en adstadig dans. Det synes efter beskrivelsen at have været en underholdning fuldstændig lig den, man har anledning til at overvære hver søndag aften paa Færøerne.
O. A.

gelser for trolddom og lod mange sagesløse mænd dømme. Første gang nogen blev brændt for trolddom var i 1625, og den sidste dom var paa althinget i 1690. Paa Island holdt man saaledes op med at brænde folk for trolddom tidligere end mange andre steder.

Kvindernes klædedragt er anderledes end i andre lande og for det meste islandsk, men mændenes dragt er lig den, som bruges over hele Europa. Kvindernes hovedbedækning har været underkastet mange forandringer til forskjellige tider; den var blevet meget smagløs i dette aarhundrede, men i de senere aar er den blevet smukkere igjen. Kvindernes hverdagsdragt er oprindelig hollandsk, men huen er indenlandsk.

Husene paa Island har endnu mange mangler; de fleste gaarde er af torv og kun lidet har den almindelige mand tænkt paa at gjøre sit hjem hyggeligt og bekvemt til at bo i. Dog er de nu begyndt paa enkelte steder at bygge tømmerhuse, fornemmelig paa Reykjanes syd for Hafnarfjörður; daarligt byggede er huse i Skaptafellssýsla. Ovne er endnu meget sjeldne paa gaardene.

Islændingerne lever mest af kjød, fisk (tør fisk og fersk fisk; næsten al den saltede fisk udføres), fremdeles af melmad og melkemad; kaal bruges lidt, men hverken islandsk mos eller bredbladet tang er saa meget benyttet som før. I udlandet har man ikke skyr*) tilberedet som paa

*) Et slags oplagt melk, som er almindelig benyttet paa Island.
O. A.

Island; surblande er almindeligt benyttet til drikke om somrene.

Med sundhedstilstanden paa Island gaar det saa op og ned. Dødeligheden blandt børn er temmelig stor. Om vaaren gaar der ofte forskjellige farsotter, forkjølelse, lungebetændelse og nervefeber, og det hjælper meget til udbredelsen, at man ingenlunde overalt iagttager renslighedens fordringer. Leversyge fremkaldt ved blæreorme er der altid. Pest har der ikke været i landet i dette aarhundrede; kolera t. ex. er aldrig kommen til Island, om den end har gaaet andetsteds i Europa. Spedalskhed, som før i tiden var meget almindelig paa Island, tager nu efterhaanden af aar for aar. Sortedøden gik over hele landet 1402—1404, og det siges, at da døde to trediedele af landets befolkning; 1493 kom pesten igjen og var da noget mindre dødelig. Kopperne har ofte forvoldt stor mandedød paa Island, især dog i aaret 1707. Nu er de fleste vaccinerede; det er helst præsterne, som vaccinerer.

Det berettes, at sortedøden er kommen til Island med en, som hed Hvala-Einar Herjúlfsson; Espolins aarbøger fortæller, at hin farsot var saa voldsom, at folk laa død den tredie nat, indtil der blev lovet tre messer med tilsvarende afholdelse af bønner og brænding af lys; der blev og gjort løfte om tør faste før Kyndilsmesse og vaad faste før jul, salmesange, Mariesange og at give en halv vægt (40 pund) sølv til at smykke Guðmundur hin goðis skrin med; det er fremdeles berettet, at de fleste fik tid til at skrifte, førend de døde; om høsten gik farsotten langs Sydlandet med saadanne rædsler og saadan

voldsomhed, at den vidt omkring lagde gaardene øde, og paa mange steder, hvor folk levede igjen, kunde de ikke hjælpe sig selv, og hvor 12 eller 15 fulgte en eller to til graven i begyndelsen, der kom undertiden kun 4 eller 5 fra det med livet. Paa Kirkjubær paa Siða døde abbedissen og 7 søstre, og paa det sted blev mændene bortryddede tre gange, saa at omsider melkede søstrene buskapen, som var bragt tilstede, men de fleste havde liden øvelse heri, som rimeligt kan være; der kom did til kirken 675 hurtigt døde lig, som blev talte, men siden kunde ingen tælle, da de blev saa mange. Paa Nordlandet levede der kun igjen tre præster, tre klokkere og en broder á Þingeyrar. To unge mennesker levede igjen i Aðalvík og Grunnavík, hvilke senere blev gifte; det var Ögmundur lödurkúfur og Helga beinrófa». Den senere sot gik i 1493, og den kom med et engelsk skib til Hafnarfjörður, og Espólín fortæller, at da lagdes øde næsten alle bygder vest for Gilsfjörður, og det var mange steder, at der kun levede 2 eller 3 mænd igjen, somme steder pattebørn, som diede sine mødre, som var omkomne. Kvinderne sad døde med sine melkespand under kjørene eller ved sine kar i stabburet; dog var der somme gaarde i bygderne, hvor der ikke kom nogen sot eller indtraf noget dødsfald.

Kopperne grasserte værst i 1555 (Miklabóla), 1616, og Stórabóla 1707; af den døde 18000 mennesker; 1786—87 døde 1425 af kopperne; temmelig voldsomt gik kopperne i 1309, 1693, 1742, 1762—64 o. s. v. Vaccinering blev paabudt ved lov paa Island i 1821 (lov af 18 juli 1821 og 24 marts 1830). Mæslinger gik først paa Island i 1644, de kom først til Eyrarbakki, og der døde mange. Mæslingerne gik og 1694, 1790—93, 1797—98 og oftere. Den sidste mæslingesot, som gik over hele landet, kom hid 1846; men i Austfirðir gik mæslingerne i 1869. Spedalskhed har tidligere været temmelig almindelig paa Island; ved aarhundredets begyndelse var der 200 spedalske, i 1829 120, men 1872 kun 43, og dog har folkemængden i den tid voxet næsten med halvdelen.

Folkemængde. Der er omtrent 70 tusen mennesker paa Island (1 oktober 1880 72440), og landet er saaledes meget tyndt befolket i sammenligning med andre lande, men størsteparten af landet bestaar jo af fjeld og ødemarker, og det er kun beboet i dalene og paa lavlandet. Indbyggernes antal har voxet meget i dette aarhundrede og ligeledes i de senere aar, skjønt udvandring har været betydelig; i aarene fra 1870—1880 er der blevet født nær halvdelen saa mange, som der er døde. Ægteskaber indgaaes hurtigt, og dette bidrager meget til at forøge skatterne i herrederne, fordi fattige folk gifter sig og kan ikke forsørge sit afkom; dog er nær en femtedel af alle børn uægte.

Næringsveie. Islændingerne ernærer sig ved arbeide paa jorden og ved fiskeri; dog er det især fædriften, som føder Islændingerne.

Af *jorden* lever mere end 50 tusen mennesker, og der er ikke tvivl om, at landet kunde ernære mange flere folk, hvis det blev bedre dyrket. Græsrøgten, hvoraf hele landets velfærd beror, staar endnu paa et meget lavt trin; dog har der i de senere aar været nogen fremgang i denne henseende, skjønt det gaar meget langsomt. Hvorledes det staar til, kan man se deraf, at det er ikke mere end 20 kvadratmil græsland, — og deraf kun lidet dyrket, — som alt fæet lever af om vinteren: hvis al den mark, som der nu voxer græs

paa, var veldyrket og mere land taget i brug, saa kunde her leve meget mere fæ og følgelig flere folk. Engen (3--4 kvadratmil i hele landet) er de eneste dyrkede flekker, skjønt man paa mange steder neppe vilde kalde det dyrkning. Det gaar smaat med at anbringe gjærder og med at jævne bøen, skjønt det er let og nødvendigt; sommesteder er folk begyndt til stor nytte at arbeide paa myrer og slaatter, t. ex. i Staðarbyggðarmýrar i Eyjafjörður. Det største selskab til fremme af fædriften er det i det sydlige amt, og desforuden er der mindre selskaber og samlag hist og her i bygderne.

Havedyrkning finder sted hist og her, især dog potetesdyrkning, og poteterne bliver temmelig store især der, hvor jorden er sandig; mindre betydelige er kaalhaverne, skjønt der er nogle saadanne; smykkeplanter og bærbuske steller man ikke synderligt med undtagen i Reykjavík og lidt i Akureyri. Poteter dyrkes især paa Sydlandet og mindst paa Nordlandet.

Det antages, at der i hele landet er 424 kvadratmile beitesland og 332 kvadratmil fjeldbeiter, 3—4 kvadratmil eng, 16 kvadratmil slaattemark. Af kaalhaver var der i 1876 272 dages slaatteland. Efter skyldsætningen i 1861 blev alle jorder i landet anslaaet til 86755 hundreder*); hvis nu hele landet var delt i enkelte jorder paa 20 hundreder, saa

*) Hundrede vil oprindelig sige 120 alen vadmel, og er enheden for skyldsætning paa Island. Værdien af et «hundrede» ansaaes for lig værdien af en ko. O. A.

skulde der være 4338 saadanne; aaret 1876 var der bygget gjærder til en længde af 13503 favne, 66548 kvadratfavne eng blev jævnet og 22522 favne lange grøfter blev gravet til at lede bort vandet. Efter dette har der i middeltal været bygget 3 favne gjærder paa hver gaard paa 20 hundreder, 5 favne grøfter gravet og 15 kvadratfavne eng er bleven jævnet. Med stadig fremgang behøvedes der saaledes 60 aar til at jævne en dags slaatteland paa hver gaard paa 20 hundreder. Udbyttet er meget ujævnt af den bø, som kaldes dyrket, saaledes at man af de daarligste kun faar 3 til 4 hestekløv af dagsslaatten, men af de, som er godt dyrkede, helt op til 30 hestes byrde; udbyttet ansees for godt, naar man faar 12—14 hestes byrde af dagsslaatten. Affald fra kjørene bruges til gjødsel, men affaldet af sauerne bruges mest som brændsel. En dagsslaatte paa bøen er 900 kvadratfavne, men paa udyrket mark 1600 kvadratfavne.

Kvægavl er ikke betydelig paa Island i sammenligning med, hvad den var i gammel tid; nu er de gaarde i landet, hvor der er 20 kjør, meget faa; i gammel tid var det ikke sjeldent, at tallet var 40, 60, ja endog over 100 paa godserne, foruden geldnaut; kjørenes antal er lidt efter lidt aftaget, og i samme forhold er sauernes antal forøget. Da kjørene her har saa kraftigt foder, melker de godt paa de fleste steder. Melken benyttes enten ligetil som næringsmiddel og ogsaa til smør; nogle steder er man dog begyndt at yste.

Landnámsmændene førte med sig hid fra Norge kjørene ligesom alt andet fæ. Flóki kom først af alle hid med kvæg, men da Vatnfjörður, der hvor de opholdt sig om vinteren, var fuld af fisk, saa vandt de ikke for fiskeriets skyld at faa ind hø, og alt deres fæ døde om vinteren. Landnámsmændene havde med sig sine husdyr, og det er omtalt i Landnámsbok,

at der er kommet ud skibe ladede med kvæg. Guðmundur ríki paa Mödruvellir havde der 100 tjenestefolk og 100 kjør. Vinteren 1225 omkom for Snorri Sturluson paa hans ene gaard (i Svignaskarð) et stort hundrede naut. Hvor folk drev paa med agerdyrkning, lod de oxerne drage plogen, og ligesaa lod de oxerne gaa for slæden om vinteren; det er ogsaa berettet om biskop Ögmundur Pálsson paa Skálholt, at han har ladet drage træ til kirkebygningen paa Skálholt med jernskoede naut. I midten af det 18de aarhundrede havde endnu nogle folk i Austfirðir oxer, som gik ude ligesom udgangshester, og nogle af dem var jernskoede, for at de kunde bruges til kjørsel. Kjør og oxer begyndte lidt efter lidt at aftage i antal; dog var der i 1703 omkring 36000 naut, men i 1870 ikke mere end noget over 20000. Det maa nu vistnok ansees for en middels ko, som melker 1800—2000 potter om aaret Stiftamtmand Olafur Stephensen regner i forrige aarhundrede, at en middels ko melker 1100 potter. Oftest regner man 25—30 hestekløv med hø for en ko om vinteren og nogle steder mere, eftersom høet er til.

Saueavl er en af indbyggernes vigtigste næringsveie, og den har gjort adskillige fremskridt i de seneste tider. Vor sauerace er efter sin art meget passende for den natur, hvori den lever, men dog er der nogen forskjel i de forskjellige landsdele efter egnens beskaffenhed, foderet og skjøtselen. Ulden er temmelig lang og tæt. Sauerne paa Island hører til den art, som er almindelig i det nordlige Europa (Ovis brachyura borealis Pall); paa denne art er der kort og tyk hale, ligesom hoved og ben er korte; som oftest er denne race andetsteds blandet med andre undtagen paa enslige øer og i fjeldland. Nær beslægtede saueracer findes i den midtre del af Asien og i

Himmalayabjergene. Det er kun enkelte sauer paa Island, som er firehornede eller mangehornede, hvilket i udlandet har været anseet som et kjendetegn paa de islandske sauer. Sauerne flyttedes hid fra Norge, men det norske fæ er nu blevet adskilligt uligt med hensyn til størrelsen og halens længde paa grund af blandingen med andre racer, og de er overhovedet at betragte som daarligere end det islandske fæ. Man kan i det hele regne 800000 sauer i landet efter den mængde uld, som føres ud, skjønt saamange er ikke talte. Saueavlen er temmelig forskjellig i forskjellige landsdele; den bedste egn, hvor forholdsvis mest fæ findes, er Múlasýsla og Þingeyjarsýsla; der er langt op for dalene godt og kratbevoxet beitesland, mange sauer gaar ude hele vinteren og derfor indtræffer det ofte, at ikke alle kan findes igjen. Sommesteder er der godt fjærebeite. Det er ikke saa sjelden, at fæet begraves i sneen eller drukner, men dog er det tab intet i sammenligning med det, som forvoldes af forskjellig pest, skabsyge, kvægsyge og forskjellig anden vantrivsel og sygdom. Saueskab har to gange raset her i landet, første gang 1761—1780 og anden gang 1856—1877. Enkelte folk har forsøgt at forædle sit fæ med udenlandske saueracer, og resultatet har været forskjelligt. Ulden føres mest ud af landet og dernæst ikke lidet kjød, talg og skind. Sauemelken benyttes til skyr (oplagt melk) og til smør og

sommetider til ost. I den senere tid føres der ikke saa faa levende sauer til England.

De gamle havde mange sauer; Þorsteinn rauðnefr lod f. ex. tælle sine sauer fra sauefolden indtil 20 store hundreder; «men da løb hele saueflokken»; vidt omkring gik ogsaa dengang selvavlet fæ i skogene, som da var adskilligt større end nu; men sauerne har for en stor del skylden for ødelæggelsen af det lidet skog, som var her. Aaret 1703 var der i landet 279000 sauer; 1770 under den første saueskabsyge 140000, 1783 236000, men aaret efter kun knappe 50000 paa grund af de skrækkelige landeplager; 1853 før skabsygen 700000 og 1876 415000, hvad der dog neppe kan være nær det sande. Af denne store forskjel i sauernes antal kan man se, at saueavlen har været underkastet store forandringer; i forrige aarhundrede styrtede sauerne i flokkevis, naar der kom haarde vintre, fordi folk ikke passede paa at have hø og paa at være udrustede med alting; nu er det ikke saa vanskeligt i saa henseende, og saueavlen behøver ikke at være udsat for saa store forandringer, hvis fæet bliver passet, som det skal. Sauehus manglede paa mange steder indtil midten af det 19de aarhundrede, og der blev kun opført et gjærde til ly, og sauerne gik udsat for sneen. Oftest vænnes lammene fra, naar de er 4 uger gamle, naar 9 uger af sommeren er forløbne, og de drives da ud paa beite; melkesauerne beholdes hjemme for melkens skyld; sjelden lader man dem gaa med pattelammene. En middels sau giver om sommeren 40 potter melk, og 1 pund smør faaes af 9 potter melk. Faste indhegnede pladse til at melke sauerne har man mangesteder, og flytning af melkepladsene er begyndt at gaa af brug. Aar 1879 udførtes fra Island 1727000 pund uld, 50000 saltede saueskind og 400000 pund talg. Man river i gjennemsnit 2—2½ pund af hver sau. Man er nu paa mange steder begyndt at klippe sauerne, men de andre steder rives ulden af. Sommeren 1880 udførtes fra Island 10000 sauer.

Skabsygen kom første gang til Island i 1760 med spanske

sauer, men udbredte sig ikke før aaret efter, og den gik da over hele landet fra Jökulsá á Sólheimasandi til Jökulsá á Fjöllum. Den senere spabsyge gik langs Sydlandet og nogle dele af Nordlandet, men kom hverken til Østlandet eller Vestlandet. Farsot paa sauerne har ofte gjort stor skade; vinteren 1870—71 bortrev den over 11000 sauer. Folk ved ikke med vished, at den har været her i landet før tidligt i dette aarhundrede, da den begyndte at udbrede sig sydligt i Austfirðir, men senere har den nu og da gjort stor skade over hele landet. Forskjellige andre mindre farlige sygdomme hjemsøger sauerne paa Island, t. ex. hovedsot, som foraarsages af blæreorme i hjernen. De plages ogsaa af de fleste andre indvoldsorme i forskjellige skikkelser, hvilke komme i sauerne fra hundene; æggene kommer ved affaldet fra hundene i det græs, som fæet æder; hundene spiser indvoldene af de sauer, som slagtes, og faar saaledes ormene igjen; da trives de og danner en mængde æg. Stundom har disse æg kommet i folk og volder da haarde sygdomme; dette sker derved, at man lader hundene slikke spisekarrene, uden at man vasker dem ordentlig bagefter. Ved vulkanske udbrud og askefald faar sauerne forskjellige sygdomme i kjødet og i benene af usund føde og af det fine stenstøv, som sætter sig i tandkjødet og i tarmene; den almindeligste af disse sygdomme kaldes *gaddur*, og bestaar i nogle udvæxter paa tænderne og saar i munden; efter udbrudet i 1783 omkom mange sauer af denne sygdom. Det aar og aaret efter omkom af nød og sygdom paa Island 9238 mennesker, 11461 kjør, 190448 sauer og 28013 heste.

Der er mange *heste* paa Island, hvad man ikke kan forundres over, da man maa føre og flytte alt paa hesteryggen. Hestene er komne fra Norge, ligesom alle andre husdyr. Vestligt og nordligt i Norge findes endnu en beslægtet hesterace (Fjordracen). De islandske heste er smaa og temmelig tykhaarede, godslige, stærke,

taalmodige, fodsikre og flinke til at spise; de egner sig udmærket for et land med Islands beskaffenhed baade til at ride paa og til at bære byrder. Hestene bliver paa mange steder for lidet passede; den største mængde af dem gaar der, hvor der er noget beite at finde uden røgt, vinter og sommer; dette gaar godt, naar det er taaleligt veir, men i haarde vintre omkommer mange, idet de dør af hunger. At holde særdeles mange heste er ikke til gavn for gaardene; thi derved ødelægges og beskadiges ofte græsrigt og godt land. Enkelte mænd har havt temmelig god fordel af at sælge heste, men ødelægger paa samme tid hagen for sig og andre. Ikke faa heste udføres til England og Skotland; den største del af dem anvendes i kulgruberne, men nogle benyttes for vogne. De gamle var udmærkede ryttere og hestekjendere og en af deres vigtigste fornøielser var at holde kapløb eller hestething.

I gammel tid satte folk stor pris paa at have de bedste heste baade til ridt og til kapløb. Stundom red folk omkaps og indgik betydelige væddeløb, som kan sees af landnámsbók. Ved hestekampe blev hestene bundne sammen, og man lod dem slaaes og bides. Hestekapløb holdt man paa med her i landet indtil frem i det 17de aarhundrede. Den sidste hestekamp paa Island blev holdt i Fjnóskadalur i 1623. Det berettes og, at folk fik sine heste langt borte fra; i Gullþorissaga er omtalt en hest fra Gautland, som blev foret med korn baade vinter og sommer. Nogle havde store stutterier; Blundketill lod f. ex. en gang i et uaar drive hjem 120 heste og lod dræbe 40, for at tilgangen paa foder ikke skulde blive

for knap. I aaret 1703 var her i landet 27000 heste, 1876 vel 31000. Heste er nu i høi pris paa Island. Det hænder ikke saa sjelden, at en god ridehest bliver solgt for 3 til 400 kroner og endog mere. Tolv-dalers-Brunen, som biskop Jón Vídalín eiede, var paa den tid (1700) den dyreste hest paa Island. I midten af det 17de aarkundrede eiede mange bønder 150—200 heste, og da var de ikke i høiere pris, end at de solgtes sædvanligt fra 1 til 2 daler. Hestekjød anvendes til agn ved haakjærringfisket og gives stundom endog til kjørene og sauerne; enkelte fattige spiser hestekjød i haarde aar.

Af andre husdyr maa nævnes *geiter;* de holdes nu kun paa et enkelt sted, nemlig i Þingeyjarsýsla. *Svin* var meget almindelige paa Island i gammel tid, som man kan se mangesteder i sagaerne, men i dette aarhundrede er de ikke holdt undtagen paa enkelte steder i byerne og paa havnepladsene. Der er mange *hunde* paa Island, og der opales mange flere, end man har brug for. De islandske hunde er temmelig smaa, virksomme og kloge, med opstaaende øren og opadbøiet hale. Samme race eller en lignende findes nordligt i Norge og i Finmarken. Hundene i polarlandene f. ex, i Grønland er ikke lidet forskjellige. En temmelig farlig hundepest har ofte gaaet paa Island, især dog i Austfirðir. *Katte* er der paa hver gaard; kun sjelden har folk husfugle, og de gamle havde mange flere. *Høns* holdes oftest især i byerne og sommesteder nær æggeværene, fordi æderfuglen slutter sig til dem. *Ænder* har man paa nogle steder, men gjæs neppe nogetsteds.

Fiskeri er en af indbyggernes hovednærings-

veie, og der er store stimer af alskens fiskearter (især dog af torsk) ved Islands kyster paa grundene og paa fiskemedene nær og fjernt fra landet. Islændingerne vilde utvivlsomt faa stort udbytte af havet, hvis de tog ud paa sjøen i dæksskibe, saaledes som de burde; men ved det, at dæksbaadene er faa og fiskebaadene smaa, saa fiskes der meget mindre, end der skulde, og mange af de bedste og kraftigste mænd omkommer aarligt paa havet; veiret hindrer ogsaa ofte folk i at fiske med smaabaade, paa samme tid som dæksskibe drager en mængde fisk. Nogle steder ødelægger fiskeriet jordskjøtselen, fordi folk søger til havet efter en usikker fortjeneste, skjønt de kunde have et meget sikrere og bedre udbytte af jorden, hvis denne blev ordentlig passet; dette udbytte kommer sikkert, men smaat, medens fiskeren kan faa større udbytte i en fart, hvis han har lykken med sig. Franskmænd og Englændere fisker fra sine skibe den samme slags fisk, som drages ved landets kyster. Af ingen fisk fanges der saa meget som af torsk. Saltet torsk er en af de vigtigste handelsvarer fra Island, men tørfisken forbruges mest i landet og mindre føres til udlandet. Meget af den islandske fisk føres til Spanien. Næst torsk kan nævnes hyse, lange, stenbit, rognkex, flyndre, sei, sild, skate, hai og haakjærring. De største fiskerier foregaar sydligt ved Faxaflói, ved Snæfellsnes og ved Ísarfjarðardjúp; desuden

findes der andre fiskepladse t. ex. Vestmannaeyjar, Eyjafjörður, Seydisfjörður og andre steder. Mange, som ellers lever af fædrift, søger ned til fiskeværene i den senere del af vinteren for at ro fisket. Der har været adskilligt sildefiskeri i de senere aar især i Austfirðir; det er mest Normændene, som har drevet paa med det, men Islændingerne har kun givet sig lidet af med det. I de senere aar har Færinger søgt om somrene til fiskepladsene ved Seydisfjörður og Reyðarfjörður. Haakjærringfiskeriet drives med temmelig stor iver, især i Vestfirðir og ved Eyjafjördur; om sommeren reiser man sædvanlig paa haakjærringfangst i dæksfartøier, men om vinteren i aabne store baade. Tran af haakjærringen er en temmelig vigtig handelsvare; kjødet spises gammelt og rakt, og skindet benyttes til sko. Der er laxefiske i forskjellige storelve i landet, og ørretfiskeri rundt omkring i aaerne og i vandene. I Mývatn og Þingvallavatn er der stor ørretfangst. I Mývatn fanges ørreten især om høsten og frem under jul, og den bliver der almindelig tørret som torsk. Lax er bleven ført fra landet saltet, henkogt eller i is; nu er enkelte folk begyndt at leie elvene ud til engelske turister, som fisker for sin fornøielse. Af skjællene er lidet eller intet anvendt til næring, skjønt mange af dem godt kunde benyttes; blaaskjæl bruges almindeligt til agn. Af de pattedyr, som lever i havet, bliver temmelig faa jagede paa Island; hvalfangsten har aldrig været

drevet i stor udstrækning, og kun de hvaler, som reker til land, benyttes; marsvin og grindehvalen, som Færingerne har saa stort udbytte af, kommer Islændingerne til liden nytte, men de lægger sig ikke synderligt efter fangsten. *Selfangsten* er ikke saa liden, men intetsteds saa betydelig som ved Breiðafjördur.

Man kan se af Islands historie i de senere aarhundreder, at fiskerierne ofte har været landet mere til skade end til gavn, tvertimod hvad man skulde antage. Da der var monopolhandel paa Island, brød kjøbmændene sig meget mindre om varerne fra jordbruget end om fiskevarerne; deraf fulgte, at folk, som ellers vilde have befattet sig med jordbruget, blev strandsiddere og levede af fiskeri, og udbyttet af dette var kleint, fordi udrustningen var daarlig. Hvis folk drev paa hver med sit arbeide, nogle kun med jordbruget andre kun med fiskeri og saa fik sig dæksfartøier, saa kunde sjøen blive en uudtømmelig rigdomskilde. Senest i forrige aarhundrede eiede Islændingerne ingen dæksfartøier, og da gav kongen landet to kuttere i 1752, men det gik saa daarligt, og uheldet var saa stort, at de blev landet til skade. 1876 var der 58 dæksfartøier i landet og 3208 aabne fartøier. I 1878 havde Franskmændene 376 dæksfartøier paa fiskeri ved Island med 4723 mands besætning, og de fiskede 81000 skippund fisk. 1880 udførtes fra Island 49000 skippund fisk, hvoraf over halvdelen til Spanien; af tørfisk udskibedes kun 1038 skippund. I det 17de og 18de aarhundrede var tørfisk den vigtigste udførselsartikkel, men udførselen har aftaget lidt efter lidt aar fra aar; i midten af det 18de aarhundrede blev der ikke udført mere end 2—300 skippund om aaret. Fiskehandelen fra Island er gammel; thi i aaret 1294 blev der sat en stopper for, at skrei blev udført fra landet, medens hungersnøden varede. I det 15de aarhundrede havde Englænderne store fiskerier og fiskehandelen ved Island, og siden Hamburgerne til 1602, da det første danske handels-

samlag overtog al handelen. Til Kjøbenhavn udførtes 1880 over 9000 tønder tran. Sommeren 1880 fiskede Nordmændene i Seydisfjörður og deromkring 45000 tønder sild.

Noglesteder har folk lidt udbytte af jagten, især af fuglefangst. Rypefangsten er ikke saa ubetydelig om høsten, især naar der er skare; ryperne skydes dels, dels fanges de i snare. Jagten paa fuglebjergene er temmelig betydelig hist og her, især paa Vestmannaeyjar, Grímsey, Drangey og i fuglebjergene paa Vestlandet og paa enkelte steder paa Østlandet. Lunder fanges mest paa Vestmannaeyjar og i Breiðafjörður. Æderfuglen er meget indbringende for indbyggerne, fordi dunen er i høi pris. Der er mest æderfugl i Breiðafjörður, og derhos er der gode dunvær hist og her ved landets kyster t. ex. i Ísafjarðardjúp, i Æðey og Vigur, ved Laxamýr paa Tjörnes, paa Hólmar i Reyðarfjörður, paa Viðey og flere steder.

Aaret 1734 udførtes fra landet 172 pund renset og 5936 pund urenset ædderdun; senere fra aarhundredets begyndelse er der neppe udført andet end renset dun, 1880 7000 pund. Desuden er fjær af forskjellige fugle ikke saa ubetydelig handelsvare.

Man kan næsten sige, at der er ingen *industri* paa Island, da den er saa forsvindende sammenlignet med andre landes. Her og der væves lidt vadmel til husbehov, og strikkede varer (sokker og vanter) udføres fra landet, især paa Nordlandet. Haandverksfolk (guldsmede, tøm-

mermænd, snedkere, sadelmagere o. s. v.) er der i byerne, men oppe i bygderne udfører bønderne selv de haandverkerarbeider, som er nødvendige. Smidjer har der været paa de fleste gaarde, men de holder nu paa at tage af, siden folk fik engelske ljaaer og holdt op med at smi sine ljaaer og spiker. Guld- og sølvsmidningen paa Island er bedre, end man skulde tro, og da der behøves mange slags metalprydelser ved de islandske kvindedragter, saa har dette haandverk vedligeholdt sig og har trivedes.

Aar 1751 kom der paa kongens befaling ud en tysker, som skulde gjøre forskjellige tøier; han kom med sit verktøi og nedsatte sig paa Leirá. Aaret efter blev der indrettet en fabrik for uldvarer i Reykjavík især efter foranstaltning af foged Skulí Magnússon, men de blev til liden nytte, især af den grund, at almuen ikke havde lyst til dette arbeide, og de forstod ikke den maade, hvorpaa de udlærte mestere bar sig ad; heller ikke var det underligt, at fabrikerne ikke trivedes; thi de fik ikke tøierne hverken saa gode eller saa billige, som man kunde faa dem fra andre lande. Det tyder paa fremgang, at i de seneste aar er symaskiner og enkelte steder strikkemaskiner benyttede paa Island.

Handel. Skjønt handelen paa Island endnu har sine mangler, saa er den nu kommen i meget bedre gjænge end før. Islændingerne, som før ikke havde ret til at drive handel, holder nu paa at faa denne i sine egne hænder, og de danske kjøbmænds antal er i aftagende; derved kommer det udbytte, som før gik til Danmark, mere og mere indbyggerne selv tilgode; dog er vor handel

endnu meget bunden til Danmark; derfra kommer de fleste skibe og de fleste varer, og halvdelen af alle kjøbmænd er danske. Det, som mest hindrer fremskridt i handel, er den omstændighed, at handel med penge er saa liden; thi det meste er byttehandel med islandske og udenlandske varer, og dernæst har bønderne gjæld til handelsstederne. Handelsvarerne fra Island er for det meste opregnede før, nemlig uld, talg, smør, skind, klipfisk, tran, fjær, dun, levende kvæg (sauer og heste) o. s. v. Der indføres forskjellige kornvarer, salt, stenkul, tjære, jern og jernredskaber, tømmer, klæde, linklæder, modevarer, brændevin, tobak, kaffe, sukker og meget andet nyttigt og unyttigt. Handelssamlag er bleven dannet her og der, men de færreste af dem har naaet nogen høi alder undtagen Gránufélag paa Nordlandet, som har gjort fremgang og har udvidet sig aar for aar. Den indenlandske handel er ingen, især paa grund af den spredte befolkning og af mangel paa veie. Af handelssteder med faste kjøbmænd er der noget over 30 og desuden nogle havne, hvor man har tilladelse til at handle. De største handelssteder er: Reykjavík, Ísafjörður og Akureyri, hvilke 3 steder har kjøbstadsrettigheder; efter dem kommer Seydisfjörður, Hafnafjörður og Stykkishólmur. Mynt, maal og vægt er de samme som i Danmark. Landøreregningen er benyttet mand og mand imellem og er beholdt fra gammel tid.

I oldtiden drev Islændingerne selv samt Normændene al handel her i landet, og senere mest Bergens kjøbmænd; i det 15de og 16de aarhundrede handlede mest Englændere og saa Hamborgerne, og den handel var i mange henseender gunstig for indbyggerne. De danske konger indførte forandringer med hensyn til handelen, idet Fredrik den anden først bortleiede 3 havne. Aarene 1602 til 1786 var der dansk eneret til handel, og den gjorde landet umaadelig skade og dræbte lyst og fremfærd hos indbyggerne. Der blev da sat streng straf for at handle med andre end de lovbestemte kjøbmænd, islandske mænd maatte ikke befatte sig med handel, de blev ikke handelsfuldmægtige og knapt nok handelsbetjente. Der var ogsaa i begyndelsen megen misfornøielse hos indbyggerne selv over, at de ikke kunde befatte sig med handel. 1576 gav Fredrik den anden biskop Guðbrandur Þorláksson tilladelse til at have skibe i fart; biskopen kjøbte da et skib af Hamborgerne, men saa berettes der i Espólíns aarbøger, at baade «lægmænd og lagretten satte sig imod et saadant foretagende af biskopen og klagede for kongen og omtalte, hvor skadeligt og farligt det var, at indbyggerne selv eiede skibe, og der blev ikke svaret derpaa». Skibet forliste kort efter. Aar 1670 kom herud admiral Jens Rodsteen, som var sendt af kong Kristian 5. «Admiralen meddelte da til biskop Brynjúlfr, at kongen vilde, at Islændingerne selv skulde have nogle handelsskibe, ligesom hans andre undersaatter, og bad ham bekjendtgjøre dette for alle præster i hans bispedømme og faa at vide, hvad de tiltroede sig at kunne lægge ud, saa at der kunde blive et driftsfond eller en kapital; om dette skrev biskopen til provsterne og bad dem holde præstemøde i herrederne og at sende skriftligt svar tilbage før næste første sommerdag; han formanede dem til taknemmeligt og lydigt at tage imod kongens naadige tilbud, og kaldte det baade omsorgsfuldt og nyttigt, og at det var uvist, hvad bedre man kunde faa, hvis det blev nægtet. Men de fleste fraraadede paa grund af sin fattigdom at tage imod tilbudet, og det blev intet af» (Espólíns aarbøger). I 1786—1854 var handelen fri

for alle danske undersaatter, og siden 1854 har handelen været fri for alle folk.

Brændevin begyndte først at indføres til Island i det 17de aarhundrede, kaffe 1772, da blev der sendt hid 170 pund til prøve. Te brugte fornemme folk før undertiden ved høitiderne og paa festdagene. Tobak begyndte man først at indføre i større mængder sent i det 17de aarhundrede. I aaret 1875 kom der til Island omkring 200 skibe, som udgjorde 18000 smaalæster. Da var der 39 indenlandske faste kjøbmænd og 31 fremmede. De udførte varer fra Island i 1879 havde $4^1/_2$ millioner kroners værdi.

Landøreregningen begyndte saaledes, at goderne i gammel tid satte værd paa folks varer baade indenlandske og udenlandske, og der blev da regnet efter alen vadmel, som da var lovligt betalingsmiddel; «hundrede» var da 120 alen vadmel, hver alen var jævngod med to fisk, fordi tør fisk var ogsaa betalingsmiddel, og hver fisk skulde veie 4 mærker. Alenen var af samme længde som en halv engelsk yard eller $17^1/_2$ tomme dansk. Det lovlige maals længde var, efter hvad der berettes, mærket paa en sten i kirkevæggen paa Þingvellir. Omkring 1200 fik biskop Pál Jónsson sat igjennem, at længdemaalet blev bestemt; det blev da ligt to gamle alen. I det 15de aarhundrede, da handelen med Tyskerne tog til, begyndte folk at bruge hamborgeralen, som senere blev kaldt islandsk alen; den var omtrent 22 tommer i længde og brugtes til 1776.

Samfærsel. Veiene er meget daarlige paa Island, og deraf følger, at samfærselen er liden; dog er det i saa henseende bleven bedre, siden dampskibene begyndte at gaa langs landets kyster. Veiene er som oftest ikke andet end stier nedtraadte af hestehovene; oparbeidede veie er meget sjeldne, de bedste er omkring Reykjavík. Paa fjeldveiene er ikke saa sjelden opbygget

varder til veiledning om vinteren. Veiene ryddes for sten nu og da, men sjelden nytter det noget, da de hurtig bliver lige saa stenede som før, fordi de er fordybede, istedetfor at de skulde være forhøiede. Veiene er derhos ofte unødigt krogede. De vigtigste fjeldveie mellem Sydlandet og Nordlandet er: *Holtavörðuheiði* vestligst mellem Norðurárdalur og Hrútafjörður. Op fra Þingvellirbygden ligger veien nord igjennem Kaldadalur og derfra til Kalmanstunga og siden nordost over Arnarvatnsheiði; ved Arnavatn deles veiene og en ligger nord over *Grímstungnaheiði* ned i Vatnsdalur, men en anden øst over *Sand* ned i Skagafjördur. Op fra Biskupstungur ligger en vei nord over Kjölur mellem Langjökull og Hofsjökull, hvilken nu kaldes *Kjalregur*, og den gaar ned i Skagafjördur; oppe ved jøklerne tager af *Vatnahjallavegur* ned i Eyjafjördur, men den vei befares kun sjelden. Fremdeles *Sprengisandsvegur* op langs Þjorsá og ned i Bárðardal. *Vatnajökulsvegur* (eller Bárdargata) fra Sydlandet til Østlandet gjennem Vonarskarð nordenfor Vatnajökull er lang, vanskelig og farlig, og er ikke bleven befaren mere end to gange i dette aarhundrede. Veien fra Nordlandet mod øst ligger over *Mývatnsöræfi* og Jökulsá á Fjöllum, og man maa saa enten fare bent øst over *Dimmafjallagarð* ned i Vopnafjörður eller syd til Mödrudalr og derfra ned i Jökuldalr. Broer er meget sjeldne,

men det vilde neppe være let at lægge broer over mange elve uden med store omkostninger, men mangesteder kunde man have store færger. Postruterne er faa udenlands og ikke mange til indlandet, dog er det nu i saa henseende meget bedre end før i dette aarhundrede. Der er mange og gode havne især i Vestfirðir. Det eneste fyr i landet er paa Reykjanes. Af fjeldstuer er der meget faa; her og der ved hovedveiene er der huse, hvor man kan tage ind og faa kjøbt levnetsmidler.

Aaret 1776 begyndte her først at gaa post mellem de forskjellige landsdele, og paa samme tid begyndte postskibets fart mellem Danmark og Island. Fra først af reiste skibet kun en gang om aaret mellem Danmark og Island. 1858 kom det første dampskib til landet.

Gnúpa-Bárður var den første, som reiste gjennem Vonarskarð, saaledes som der berettes i Landnámsbók; men den vei har ikke ofte været befaret; Björn Gunnlaugsson og Sigurður Gunnarsson reiste der i 1839; aaret efter reiste Sigurður Gunnarsson og Schythe, en dansk naturforsker, samme vei; de fik meget daarligt veir og en haard reise ved midtsommerstid. Pétur Brynjólfsson reiste den største del af Vatnajökulsvegur 1794, men ikke gjennem Vonarskarð; han drog ned i Kiðagil. Stundom reiste man før fra Jökuldalur nord over Ódáðahraun til Kiðagil (Hrafnkelssaga), og den vei reiste Skálholtsbiskoperne ofte paa visitatsreiserne, og det endog i det 17de aarhundrede. Ved aarhundredets begyndelse saaes endnu varder paa den vei. Det er sagt, at der før har været en vei over Vatnajökull opover skraaningerne sydost for Snæfell. Paa landnámstid reiste folk Kjalvegr. I høsten 1780 blev der 5 mænd og 200 faar.

Oplysning. Oplysningen blandt almuen paa Island er meget god sammenlignet med mange andre lande, som er større, og dog er her faa skoler. Det kan vist siges med sandhed, at alle Islændinger, som er komne over barnealderen, kan læse og de allerfleste skrive; kun er kvinderne ikke saa øvede i skrivning. Almuens lyst til at erhverve sig oplysning er meget stor, men dog er Islændingerne ikke komne vidt i virkelig kunskab. Efter lov af 9 januar 1880 er det præsternes pligt at paase, at alle børn, som kan, lærer at læse, skrive og regne. Af skoler for børn er der faa og kun i kjøbstæderne og i nogle havnepladse især paa Sydlandet. Af kvindeskoler er der tre i landet, i Reykjavík, paa Laugaland i Eyjafjördur og den tredie i Skagafjörður. En realskole er nylig oprettet paa Möðruvellir i Hörgárdalur. I Reykjavík er der en latinskole. Man kan tage examen som præst og læge ved præsteskolen og lægeskolen i Reykjavík. Men de, som vil studere retsvidenskab eller andre videnskaber, maa tage til universitetet i Kjøbenhavn, og faar der nogen hjælp til studeringerne. I gammel tid bandt Islændingerne sig ikke til ét universitet, men studerede paa mange steder rundt omkring i Europa. De største bogsamlinger er i Reykjavík, stiftsbiblioteket har 15000 bind; dernæst kommer den lærde skoles samling; mindre bogsamlinger er der i Akureyri og Ísafjörður,

og læseselskaber findes rundt omkring i bygderne. Der er nu 5 trykkerier i landet, og der udgives 7 aviser. Bókmenntafélag (oprettet 1816) er det eneste videnskabelige selskab i landet; det deles i to dele, det ene i Reykjavík, det andet i Kjøbenhavn. Folkevenselskabet har sammen med Bókmenntafélag (literaturselskabet) taget sig af almuens oplysning. Et selskab for oldforskning er nylig dannet i Reykjavík, og der er en samling af oldsager. Bogavlen paa Island er større, end man skulde vente af et saa lidet folk. Forskjellige Islændinger i gammel tid var meget lærde mænd; i det 12te og 13de aarhundrede blev der forfattet de fleste af hine sagaskrifter, som har gjort Island saa berømt i udlandene. Den største samling, som findes af islandske haandskrifter paa skind og papir, er Árni Magnússons samling i Kjøbenhavn paa universitetets bibliothek; der er og adskilligt af gamle islandske haandskrifter i Stockholm og lidt her og der i andre samlinger. Af yngre haandskrifter, som angaar Islands historie og literatur, er der adskilligt i stiftsbogsamlingen i Reykjavík, især dog siden landet fik Jón Sigurðssons mærkelige haandskrifts- og bogsamling.

Biskop Ísleifur Gizurarson holdt først skole paa Skálholt; han havde studeret i Sachsen og lærte selv i skolen; der oplærtes adskillige, som senere blev blandt landets første mænd. Jón Ögmundsson (biskop 1005—1121) oprettede den første skole paa Hólar; desuden var der skoler i Haukadalar og paa

Oddi. Efterat der var blevet oprettet klostere, var der som oftest skoler ved dem. Hvad der blev lært i skolerne her i landet paa den tid, var utvivlsomt ikke meget eller betydeligt, men dog opdroges der mange af de mænd, som har gjort Island den største ære, og som vil erindres, saalænge landet beboes. Folk lærte salmer, læsning, skrivning og latin, grammatik samt at gjøre latinske vers og sang. I det 12te og i den første del af det 13de aarhundrede var den islandske literaturs guldalder. Paa hin tid var det meget hyppigt, at Islændingerne foretog udenlandsreiser, og mange geistlige og videnskabsmænd søgte til skoler rundt omkring i Europa. Biskop Ísleifur lærte i Erfurt i Sachsen; han reiste siden til Rom og blev indviet i Bremen. Biskop Gizur var ligeledes i Erfurt, reiste til Rom og blev indviet i Magdeburg. Sæmundur froði reiste omkring baade i Tyskland og i Frankrig og studerede længe i Paris. Jón Ögmundsson færdedes i Norge og i Danmark og reiste to gange syd til Rom. Hallur Teitsson, biskopsevne, døde i Utrecht i Holland 1150. Gizur Hallsson færdedes i Italien og skrev en bog om den reise. Þorlákur helgi var 6 aar i Frankrig og England. Biskop Páll Jónsson var længe paa Ørknøerne og i skole i England; i Norge var der ofte en mængde islandske mænd; 1096 var der 300 Islændinger i Niðarós. Saa hyppige var præsternes udenlandsreiser, at biskop Páll lod tælle præsterne i sit bispedømme, saa at han blev sikker paa, at der var nogle igjen i hvert syssel. Af alt dette fulgte, at det aandelige liv paa Island var i hin tid meget mere frodigt og blomstrende end andetsteds i de nordlige lande, og kanske endnu videre. I de senere aarhundreder har det været Islændingerne til stor skade og hindring, at de har havt saa liden samfærsel med andre lande og saaledes har skaffet sig saa liden kjendskap til andre folks fremgang. I det 13de aarhundrede begyndte skolerne og literaturen at komme i forfald, baade paa grund af den hungersnød, som da var i landet og paa grund af nogle biskopers skjødesløshed, enfoldighed og udygtighed, og det var især biskop Guðmundur Arason, som var det aandelige liv til

ødelæggelse og fordærvelse. Lærdommens og kunskabens forfald hos de geistlige var saa stor, at der i 1307 blev hidsendt «visitatores», og da maatte mange præster afsættes paa grund af uvidenhed. Enkelte mænd fulgte dog godt med t. ex. biskoperne Lárentíus Kálfsson og Jón Halldórsson, som havde studeret i Paris og Bonn. Der er endnu tilbage adskilligt af skrifterne fra det 14de aarhundrede, men det meste af det, som fortrinsvis behandles, er hellige mænds historie og andet saadant. Fra midten af det 14de aarhundrede gik det igjen hurtigt nedover, for nu kom der meget haarde tider over Islændingerne: udenlandske biskoper, som var begjærlige efter gods, og som havde liden oplysning, voldsomme sygdomme, vulkanske udbrud, nød og daarligt styre; da blev der mest skrevet løgnagtige og dumme riddersagaer og vers. Ved reformationens tider var oplysningen bleven meget daarlig paa Island; skoler havde aldrig været faste indretninger paa Island, men de var kun opstaaede efter foranssaltning af biskoperne eller andre lærde mænd, alt eftersom de havde folk til at undervise eller ikke; hidindtil gik alt vel, som før er sagt, men naar historien kommer til dette tidspunkt, saa gaar alle ting paa træfod baade i aandelig og verdslig henseende; biskoperne brød sig lidet eller intet om oplysningen, fordi den kostede dem penge og uleilighed. Efter biskop Gizurs opfordring agtede Kristian 3 i aaret 1542 at oprette to latinskoler, en paa Viðey og en paa Helgafell, og tre børneskoler ved de tre andre klostre i Skálholts bispedømme; men da Gizur var reist fra Kjøbenhavn, tog kongen det tilbage, fordi han erindrede, at lensmand Otta Stígsson behøvede leilændingsgods, og saa gav han ham Viðey. Dog blev der 1553 oprettet to latinskoler, en paa Hólar og en paa Skálholt. Islandske studenter blev opmuntrede til at reise derved, at de fik frit ophold, medens de laa ved universitetet. Aar 1618 bød Kristian 4 biskoperne at lade i det mindste en gut om aaret reise fra hver latinskole til universitetet. Der blev da kun undervist i læsning og lidt i sang og af sprog kun i latin, og der blev lagt megen vægt paa, at ikke andet sprog

blev talt. Omkring 1600 begyndte man at give dem, som var komne længst, lidt undervisning i græsk. Der var da saa faa lærde mænd paa Island, at man fra først af maatte faa danske lærere paa skolerne. I begyndelsen af det 17de aarhundrede var der dog nogle mærkelig lærde folk t. ex. Guðbrandur Þorláksson, Brynjólfur Sveinsson, Þorlákur Skúlason, Björn á Skarðsá og Arngrímur Jónsson. Arngrímur Jónsson lærði (1568—1648) var en stor videnskabsmand og den første, som gav udlændinger efterretning om Island og Islændingerne, men før havde der gaaet de rædselsfuldeste beretninger om landet; han blev meget berømt for sit skrift. Da begyndte der først i udlandet at udbredes nogen kundskab om den islandske og norske oldtid, især paa tilskyndelse af Ole Worm i Kjøbenhavn; men det er dog især i begyndelsen af det næste aarhundrede, at folk begyndte bedre at undersøge de islandske sagaskrifter, og Þormóður Torfason († 1719) og Árni Magnússon († 1730) opmuntrede især hertil; de levede begge udenlands. Skjønt enkelte mænd paa denne tid opretholdt folkets ære, saa var skolerne dog meget mangelfulde; da blev Harbo sendt til Island, og han var der fra 1741—45 for at efterse skolernes og kirkernes tilstand o. s. v.; der blev efter hans forslag udgivet en ny forordning for skolerne 3 mai 1743, og denne var et stort fremskridt; der skulde efter denne indføres forbedringer i mange undervisningsgrene, og der blev gjort bedre regler for alt; men skjønt hensigten var god, saa blev dog denne forordning ikke nøie efterfulgt, baade paa grund af biskopernes skjødesløshed og paa grund af indbyggernes aandelige og legemlige forkomne tilstand og usseldom. Aaret 1785 efter den haarde nød blev skolen flyttet fra Skálholt til Reykjavík, og skolen paa Hólar flyttedes 1801, saa at de begge blev forenet; skolerne havde tidligere kun været lidet besøgt, og det gik ikke bedre, da de kom til Reykjavík. Skolehuset var som et skur, og der var ikke værende om vinteren; lærerne var uvidende, gutternes forpleining kostbar og slet, og det hele var stelt paa den daarligste maade. 1805 blev skolen flyttet til Bessastaðir og var

der til 1846, da den flyttedes til Reykjavík. Realskolen paa Mödruvellir blev oprettet ved lov af 17 nov. 1879, og undervisningen begyndte 1 oktober 1880. Jón Þorkelsson, skolemester i Skálholt, gav 1759 al sin eiendom til oprettelsen af en børneskole.

Det første videnskabelige selskab paa Island blev oprettet 1760 og kaldtes «det usynlige selskab», og Hálfdan Einarsson var en af de fornemste stiftere; det beskjæftigede sig blot med oldkundskab. Dernæst blev stiftet det islandske lærdomsselskab 1779 og det islandske literære selskab 1794. Literaturselskabet (Bókmentafélagið) stiftedes 1816, og Rasmus Rask var den første stifter. Folkevenselskabet stiftedes 1870. Det første tidskrift, som kom ud paa Island, var dansk og kaldtes Islandske Maanedstidender (i Hrappsey 1774—75), men Minnisverð Tíðindi begyndte 1795, og siden kom op Klausturpósturinn 1818.

Biskop Jón Arason fik den første trykker til Island, en svensk præst Jón Mathíasson, han fik Breiðabólsstaðir i Vesturhóp, og det berettes, at en eller to bøger blev trykt der. Den, som mest og best benyttede trykkekunsten, var biskop Guðbrandur Þorláksson, og Jón Jónsson, Mathiassons-sön, var hans trykker; han lod trykke bøger paa Núpufell i Eyjafjörður og dernæst paa Hólar, og paa hans tid florerede bogtrykningen. Biskop Þórður Þorláksson flyttede trykkeriet til Skálholt 1685, men biskop Steinn Jónsson igjen til Hólar 1792, og der var det til 1799. Aar 1772 udvirkede Olafur Olavius kongelig tilladelse til at oprette et trykkeri i Hrappey, og Bogi Bendiktsson havde det der til 1794; da kjøbte Björn Góttskálksson det med bistand af selskabet for landets oplysning og flyttede det til Leirárgarðar, og did kom og levninger efter trykkeriet i Hólar; det var paa Beitistaðir 1817—18, derpaa paa Viðey 1819—44, siden blev det flyttet til Reykjavík. Nu er der 2 trykkerier med hurtigpresse i Reykjavík, 2 paa Akureyri og et i Eskifjörður. Ved Elliðavatn var der et trykkeri i 1872, men uden tilladelse.

Tro. Islændingerne er alle Lutheranere, og den evangelisk-lutherske kirke er folkekirke paa Island. Som almindeligt bekjendt blev kristendommen indført her ved lov paa althinget aar 1000; dog havde forskjellige kristne folk været her i landet før. Luthertroen kom hid i midten af det 16de aarhundrede. Nogle katholske mænd fra Frankrig har fra midten af dette aarhundrede gjort nogle forsøg paa at udbrede sin tro i landet, men de har ikke havt fremgang. Mormonerne derimod har faaet omvendt nogle, især paa Vestmannaeyjar. Troesfrihed indførtes først ved forfatningen af 1874.

Aarene 1056—1106 var der kun en biskop paa Island, men siden blev der to bispestole i landet, den ene paa Hólar, den anden paa Skálholt; men i 1801 blev der igjen kun et bispedømme. Nu bor biskopen i Reykjavík, og han har sammen med amtmanden i det sydlige amt bestyrelsen af kirke- og skolevæsenet. Under biskopen staar provster og prester; landet er delt i 20 provstier og 141 prestekald. I hvert kirkesogn skal der (efter lov af 27 februar 1880) være en sognebestyrelse og i hvert provsti en herredsstyrelse til at sørge for kirkelige anliggender. De prestekald, hvis indtægter anslaaes til 1400 kroner og derover, uddeler kongen, de andre landshøvdingen. Aar 1877 var der 299 kirker paa Island. De allerfleste er nu af tømmer, nogle af torv, og

nogle faa af sten. Orgler eller harmonica er der i mange kirker. Presteskolen i Reykjavík kom igang i 1847; tidligere blev studenterne fra latinskolen med engang prester.

Det er sagt om Ketill fífiska, som tog land paa Siða, at han har været en god kristen; han boede paa Kirkjubær, hvor der før havde været Papar, «og ikke maatte hedenske mænd bo der». Örlygur gamli byggede en kirke ved Esjuberg, og det har sandsynligvis været den første kirke her i landet. Aar 1203 lod biskop Páll Jónsson i Skálholt tælle prester og kirker i sit bispedømme, og der var da 220 kirker og der behøvedes 290 prester; der har saaledes dengang efter al sandsynlighed været halvfjerde hundrede kirker i hele landet. Aar 1877 var her 299 kirker, deraf 7 stenkirker, 217 tømmerkirker og 75 torvkirker. Det første orgel paa Island satte Magnús Stephensson i Aaret 1800 i Leirárkirkja. Þingeyraklaustur var det første kloster, som blev oprettet paa Island (aar 1133); det sidste kloster blev oprettet i Skriða i Fljótsdalur 1493.

Læger. Landlægen i Reykjavík har opsyn med sundhedstilstanden og med lægerne paa hele Island og er derhos førstemand paa lægeskolen; han faar beretninger fra alle herredslægerne og sender aarligt en hovedberetning til sundhedsraadet i Kjøbenhavn. Landet er delt i 20 lægeherreder. Hvert syssel er inddelt i flere eller færre jordemoderkredse, og amtraadet bestemmer, hvormange der skal være i hvert syssel, og amtmanden udnævner dem efter sysselstyrelsens forslag. Sygehus er der kun i Reykjavík og paa Akureyri. Lægeskolen er i Reykjavík, og læretiden der er 4 aar; dog maa kandidaterne derfra være

en vinter ved hospitalet i Kjøbenhavn. Der er tre apotheker paa Island, i Reykjavík, Stykkishólmur og paa Akureyri.

Den første landlæge paa Island var Bjarni Pálsson 1760, og han boede paa Nes ved Seltjörn; 1766 blev der først ansat herredslæger paa Island, og der var da kun 2, en for den vestlige del og en for den nordlige; 1772 blev der indsat en læge paa Østlandet. Første apothek blev oprettet 1772. Aar 1761 kom her ud en dansk jordemoder, og hun var her længe; 1766 blev 100 daler bevilget til at lønne islandske jordemødre. Lægeskolen blev oprettet ved lov af 11 febr. 1876; før var undervisningen i lægekunsten hos landlægen i nogle aar, men der var ingen fast skole. Aar 1652 blev der bestemt, at 4 hospitaler for spedalske skulde oprettes paa Island, et i hver fjerding, og der blev givet jord til; almuen lagde senere til noget af sit udbytte af fiskerierne og andet, men oftest var det sparsomt, saa at det var nær ved, at de syge maatte gribe til betlerstaven. 27 mai 1746 kom der ud lovbud om hospitalsafgiften, og dette har senere staaet ved magt med nogen forandring. Ved aabent brev af 23 aug. 1848 blev der oprettet et lægefond; det blev da bestemt, at ingen spedalske skulde for fremtiden indlægges paa hospitalerne, og udbyttet af jorderne og hospitalsafgiften skulde gaa ind i lægefondet.

Forfatning. Landets forfatning er dateret 5 januar 1874, og den er i mange henseender fri. Island er en uadskillelig del af det danske rige med særegne landsrettigheder, og det staar under den danske konge. Den øverste myndighed indenlands har landshøvdingen, men dog paa ministerens ansvar. Den lovgivende magt har kongen med althinget. I althinget sidder 30 folkevalgte thingmænd og 6 kongevalgte; thing

holdes hvert andet aar, og thingmændene vælges for 3 thing (6 aar). Althinget har to kammere; i første kammer sidder de kongevalgte og 6 folkevalgte, men i anden afdeling 24 folkevalgte. Den danske høiesteret er landets øverste domstol; landsoverretten i Reykjavík er overdomstol i landet. Sysselmændene og byfogderne er dommere i herrederne; sager mellem enkelte mænd skal først søges forligt, og hvis forliget ikke kommer istand, henvises sagen til rettergang og dom. Landet er delt i 3 amter, det sydlige, vestlige og det nord- og østlige; men der er ikke mere end to amtmænd, en i det sydlige og i det vestlige amt, og han bor i Reykjavík og den anden for det nord- og østlige amt bor paa Akureyri. Landet er delt i 18 sysler, 3 kjøbstæder og 171 hrepp. Den øverste embedsmand indenlands er landshøvdingen, derpaa amtmændene og dernæst sysselmænd og byfogder; sysselmænd og byfogder er dommere og politi; de opkræver skat, told og skifter arv. Sysselmændenes betjente er hreppstyrerne (lensmænd). I hvert amt er et *amtsraad*, i hvert syssel et *formandskab* (sýslunefnd) og i hvert hrepp en *hreppstyrelse* (hreppsnefnd). Landfogden er landets hovedkasserer; han tager imod indkomsterne i landskassen og betaler dens gjeld. Landskassen har de største indtægter af told paa berusende drikke og tobak og derhos af forskjellige skatter: landskat, løsøreskat og indkomst-

skat; desuden betales en aarlig sum af den danske statskasse, indtægter af bøder o. s. v, Udgifterne gaar mest til retsvæsenet og politivæsenet, dernæst til skoler, dampskibsfarten, veivæsenet, geistligheden o. s. v. Til det almindelige beste er der forskjellige fond, t. ex. fondet dannet af ubetalte bøder, lægefondet, retsfondet, bygningsfondet, Thorchillii barneskolefond, Jón Sigúrðssons legat, Kristian 9's hjælpefond, jordildfond, prestefond o. s. v.

Paa Island er der følgende sysler: I det sydlige amt *Skaptafellssýsla* fra Lónsheiði (øst ved Hornafjörður) til Jökulsá á Sólheimasandi, derpaa *Rangárvallasýsla*, som naar vest til Þjorsá. Udenfor Landeyjar ligger *Vestmannaeyjasýsla*; men *Árnessýsla* naar fra Þjorsá vest til Selvogr, dernæst kommer *Gullbringu-* og *Kjosarsýsla* til Hvalfjarðarbotn, saa *Borgarfjarðarsýsla* til Hvítá i Borgarfjörður, og det syssel er forenet *Mýrasýsla* i det vestre amt, som naar vest til Hítará. *Snæfellsnes-* og *Hnappadalssýsla* naar fra Hítará til Gljúfurá, som strømmer ud i Hvammsfjörður fra syd; men *Dalasýsla* derfra til Gilsfjarðarbotn; derpaa kommer *Barðastrandasýsla* til Langanestá i Anarfjörður, *Ísafjarðarsýsla* til Geirolfsgnúpur á Ströndum, og *Strandasýsla* derfra til Hrútafjaðará. I det nordlige amt er *Húnavatnssýsla* vestligst, hvilket naar fra Hrútafjarðará til Skagatá paa nesset mellem Húnaflói og Skaga-

fjörður; derpaa kommer *Skagafjarðarsýsla*, som naar til Almenningsnöf vestenfor Siglufjörður, derpaa *Eyjafjarðarsýsla* til Eyjafjarðarbotn og Vaðlaheiði, saa *Þingeyjarsýsla* til Gunnólfsvíkurfjall. I den østlige del naar *Norðurmúlasýsla* fra Gunnólfsvíkarfjall til Dalatangi mellem Seydisfjörður og Mjóafjörður, og *Suðurmúlasýsla* syd til Lónsheiði.

Nogle mærkelige steder paa Island.

Reykjavík er landets hovedstad, den folkerigeste by og den fornemste handelsplads, ligger ved det sydøstlige hjørne af Faxaflói paa nordsiden af Seltjarnarnes; skjønt det ikke er andet end en liden torp i sammenligning med de udenlandske byer, saa er det dog Islands største by. Der holdes althinget, der bor landshøvdingen og amtmanden for syd- og vestamtet, biskopen, landlægen, byfogden og forskjellige andre embedsmænd. Der er landsoverretten, lægeskole, latinskole, kvindeskole og barneskole; der er to trykkerier, fængsel, apothek, sygehus, stiftsbibliothek og oldsamling; der er sæde for den ene del af literaturselskabet. Den største del af byen ligger i en liden forsænkning mellem to høie; sydligt i forsænkningen er et tjern, og de fleste huse ligger paa strækningen mellem tjernet og havet og desuden paa begge høider. Fra tjernet rinder en bæk midt igjennem byen til havet. De fleste huse er af

tømmer, kun faa af sten; udenfor byen er der mange torvhuse, skjønt de begynder at minke. De fleste gader er nogenlunde lige, og veiene omkring byen i nogenlunde god stand; før var allesteder golde høie, men mange af dem bliver lidt efter lidt til eng. Midt i byen er en med græs bevoxet flad plads, Austarvöllur, og midt paa den staar en billedstøtte i bronze af Albert Thorvaldsen. De fornemste huse i Reykjavík er: *Domkirken,* syd for Austurvöllur; der er en døbefond af marmor af Thorvaldsen, et udmærket kunstværk; lidt vestligere staar *althingsbygningen,* som er et stort hus, nylig reist af huggen sten; didhen skal stiftsbibliotheket og oldsamlingen flyttes; *latinskolen* er af træ og staar paa bakken øst for forsænkningen, ved den er en bibliotheksbygning af sten; fremdeles landshøvdingens hus, noget længer nordost i bakken ved forsænkningen. Rheden er meget god i Reykjavík, dog er der noget udgrundt og ådskillig sjø i nordenveir, da den staar ret ind havnemundingen. Foran havnen ligger *Effersey* (Örfirisey), og derfra gaar til landet en grund, hvilken ligger tør i fjæretiden, paa denne ø stod handelshusene indtil 1780; oprindeligt, er det sagt, stod de paa en liden holme sydvest for øen, men der gaar havet nu over. Østligt ved havnemundingen ligger *Engey* og saa *Viðey;* der har været et kloster og senere trykkeri.

Reykjavík har voxet dygtigt i dette aar-

8

hundrede; noget efter aarhundredets begyndelse var der 300 indbyggere, og nu er der frem imod 2600 i byen og i Reykjavík sogn nær 3000.

Bessastaðir ligger sydligt for Reykjavík nordligt paa Alptanes. Der var latinskole (1805—1846) og der boede mægtige folk paa Island. *Hafnarfjörður*, noget længer mod sydøst, er en temmelig betydelig handelsplads, og der er god havn. Handelsstedet har mange folk, og det staar under en lavarand, og der er mange torvhuse foruden tømmerhuse indenfor lavaklipperne.

I Borgarfjarðarsýsla i Reykholtsdalur ligger *Reykholt,* hvor den navnkundige sagaskriver Snorri Sturluson levede og blev dræbt 1241. Der er nu ingen oldtidslevninger undtagen Snorralaug.

I Árnessýsla nord ved þingvallavatn ligger *þingvellir,* en af de mærkeligste steder i landet; der holdtes althinget fra 930 til 1800. Nord for þingvallavatn ligger store lavamarker, som efter al sandsynlighed har flydt fra Skjaldbreið; i hraunet er der mange revner og spalter (gjár), og de mærkeligste af disse er Almannagjá og Hrafnagjá; landstykket mellem revnerne har sunket ned, saa at den vestre rand af Almannagjá og den østre af Hrafnagjá er høiere end de andre. Ved disse hraun er der en storartet og eiendommelig natur, og da stedet laa ved færselsveien og i det hele bekvemt, valgte Geitskór det til thingsted. Öxará falder ud over den vestre rand af Almannagjá, strømmer saa et stykke efter gjáen og bryder

saa igjennem den vestre rand, og der er en lav fos. Før elven gaar ud af gjáen, er der en høl, som kaldes Drekkingahylur (Druknehølen), fordi her blev de kvinder druknede, som havde dræbt sine børn. Nedenfor fossen deler aaen sig og danner holmer og øer; før var der kun en holme, og der holdt folk tvekamp; men nu er der flere holmer. Öxará falder senere ud i þingvallavatn. Nordenfor aaen, der hvor den gaar østligt ud af gjáen, er der flade volde, og der har sandsynligvis retten holdtes i gammel tid; i det 16de aarhundrede holdtes den paa Öxarárhólmur, men omkring 1700 vestenfor elven. Vestenfor elven under bakken, som helder ned fra Almannagjáens østre rand, er levninger efter nogle boder, skjønt de fleste sandsynligvis er fra senere tid; forskjellige boder laa før lige imod paa elvens østlige side og videre nordligt. I gammel tid var der bro over elven. Nord for þingvellir gaard, der hvor der er lavest, er der en stor lavatange og dybe gjáer paa 3 sider med vand i; det kalder folk nu Lögberg. Ud paa denne lavatange kan man kun gaa fra syd af; den østre revne kaldes Flosagjá og den vestre Nikulásargjá. Man er ikke enig om, hvor lovbjerget har været i gammel tid; nogle siger, det har været her, men andre paa den østre side af Almannagjá, syd for fossen, ovenfor boderne.

Syd for þingvallavatn ligger *Eyrarbakki* østenfor mundingen af Ölfusá; her er adskillig

handel, men daarlig havn; skibene fortøies til begge sider i skjær. Øst for Þingvellir i Biskupstungur ligger *Skálholt*, kort ovenfor det sted, hvor Brúará falder i Hvitá. Skálholt er en af de mærkeligste gaarde i landets historie. Gizur hvíti boede her omkring aaret 1000, og siden Ísleifur hans søn, som blev den første biskop paa Island; han bestemte, at der skulde være biskopssæde, og biskoperne boede der siden (1056—1796); der blev oprettet en latinskole 1553, men 1785 flyttedes den til Reykjavík. Der var en tid trykkeri (1685—1699); gaarden havde før en hel del huse og en tømmerkirke, men nu sees der faa levninger efter dette.

Paa Skálholt har der fundet sted mange begivenheder, som har sat mærke i landets historie. Der blev biskop Jón Gerriksson overfaldt 1433, og siden blev han druknet i Brúará. Der blev Didrik von Minden dræbt 1539, og biskop Jón Arason og hans sønner halshuggede 1550. Kirken i Skálholt brændte 1309 og 1526, og 1630 brændte alle gaardens huse med mange af bøgerne og haandskrifterne.

Øst for Eyrarbakki i Rangárvallasýsla ligger *Oddi* paa den tange, der hvor Rangár falder i Þverá; der var længe høvdingesæde; der boede f. ex. Sæmundur froði og Jón Loptsson, som var en af de første høvdinger paa Island i den tid; hos ham lærte Snorri Sturluson.

Foran Landeyjar ligger *Vestmannaeyjar*, som udgjør et syssel for sig. Kun en ø er beboet, og den kaldes *Heimaey* (eller Heimalandið). Vestmannaeyjar er meget bratte ud imod havet;

den høieste top er Heimaklettur (916 fod), som gaar tverbrat op af havet, og en lav tange forener den med Heimaey. Østentil midt paa øen er Helgafell, som er et gammelt ildfjeld, og adskilligt hraun har flydt fra det. Omkring Heimaey ligger der mange bratte holmer og skjær; eiendommeligst er Súlusker, syd for Heimaey; der ruger havsuler; dette skjær staar paa fire søiler, og man kan ro igjennem det. Havet har ædt sig igjennem basalten og har saaledes dannet huler og hvelvinger; dette er undertiden tilfælde paa Island, f. ex. med Dyrhólaey frem foran Mýrdalur, og paa Snæfellsnes. Folkene paa Vestmannaeyjar har især fuglefangst, fiskeri og æggefangst til livsophold; der er en handelsplads paa øen og en meget god havn. Øerne tog navn af irske trælle, som havde dræbt Hjörleifur, fosterbroder til Íngólfur landnámsmand, og som flygtede hid. Tyrkiske vikinger fra Algir i Afrika plyndrede Vestmannaeyjar i 1627.

I det vestlige amt ligger *Stykkishólmur* paa den odde, som gaar mod nord ud fra den indre del af Snæfellsnes; der er et betydeligt handelssted og ikke saa faa vakre bygninger. Mellem Súgandiseyjar og land ligger havnen, som er liden, men god for smaa skibe, naar de er komne ind. Der er et apothek.

I Breiðafjördur er der en stor sværm af øer og skjær, og nogle af øerne er høie, t. ex. *Hrappsey;* der var et trykkeri i det 18de aarhundrede; flere

er dog lave, som Brokey. Af den nordlige øklase er *Flatey* den mærkeligste; der er et handelssted og en liden, men sikker havn. Der var et kloster i det 12te aarhundrede 1172—84, men det blev senere flyttet til Helgafell nær Stykkishólmur. I nordost fra Flatey er paa landet *Reykhólar;* det er en af de største gaarde i landet, der er dunver, selfangst, hverer o. s. v.

Sydvest fra Ísafjarðardjúp skjærer ind Skutulsfjörður, og der ligger et stort handelssted, som heder *Ísafjörður*, og som kommer næst Reykjavík i størrelse og i husbygninger. Ísafjörður har kjøbstadsrettigheder og styres som en by; den har 530 indbyggere. Byen er bygget paa den øre, som gaar vest ud i fjorden; ovenfor tangen er en udmærket havn, Pollurinn, maaske den bedste havn i landet; indseilingen er meget smal, men indenfor er der sikker plads for en masse skibe.

I Húnavatnsýsla handler folk paa *Skagaströnd* og *Blönduós*. Skagaströnd har to handelspladse (hovedhandelsstedet og Hólanes); der er meget slemt og farligt for skibe, lige ud for det aabne hav. I Skagafjarðarsýsla er *Hofsós, Grafarós* og *Sandárkrókur* handelssteder, men paa alle tre pladse er det slemt for skibene at ligge, Midt i fjorden er *Drangey*, og *Málmey* i nordost. Drangey er omgjordet med tverbratte, hundred favne høie hammere til alle sider. Syd for øen ligger en smal, brat klippe (drangur), som kaldes Kerling,

og nordlig for denne er en anden klippe eller skjær, som kaldes Karl; den var før høi, men er nu faldt. Der er ganske lidt beite oppe i øen, og en stor sværm af fugle i bjergene; der tages mange fugle og æg; de fleste fugle fanges omkring øerne i snarer af hestetagl. Der var Grettir.

Hólar i Hjaltadalur var biskopssæde 1106 til 1801, der var latinskole og trykkeri. Hólar kirke er en stor og meget mærkelig bygning af rød sten fra Hólabyrða; der er mange levninger fra gammel tid, en udskaaren altertavle af træ, alterklæde med billede af tre islandske hellige mænd (Þorlákur, Jón og Guðmundur), døbefond af sten fra Tindastól, billeder af biskoper, gravstene o. s. v. Paa engen kan man endnu se nogle mærker efter biskop Jón Arasons bygninger. Paa *Reynistaðir* blev der oprettet et nonnekloster 1295; Der døde Gizur Jarl (1268).

Nordvestligst i Eyjafjarðarsýsla ligger *Siglufjörður*, hvor der er et handelssted og en god havn. Paa *Möðruvellir* i Hörgárdalur er en realskole; der var først kloster (1296—1546) og i dette aarhundrede amtmandssæde.

Inderst i Eyjafjörður vestligt ligger *Akureyri*, og byen staar langs med stranden under bakken; der er stor handel ligesom paa *Oddeyri*, som henregnes til Akureyri, og som ligger lidt længer ude. Der er 400 indbyggere. Havnen er god, fordi Oddeyri lukker den udadtil, men lidt efter lidt grundes den opad, fordi Eyjafjaðará fører

frem meget sand og aur. Akureyri er en by med kjøbstadsrettigheder, og der er amtmand, sysselmand, læge og apothek. Der er to trykkerier. Ude i Eyjafjörður ligger *Hrísey*, og *Grímsey* næsten 6 mil fra land, nordenfor polarcirkelen; der er en præst, og øboerne lever af fuglefangst og fiskeri.

I Þingeyjarsýsla er *Húsavík* det fornemste handelssted; der er en aaben red ud imod havet. I Skjálfandaflói ligger *Flatey*. Vestligt, nord ved Jökulsá i Axarfirði ligger *Ásbyrgi*, som er en af de smukkeste steder paa Island.

I Norðurmúlasýsla ligger *Vopnafjörður* nordligt; der er adskillig handel, men havnen er ikke god. *Seyðisfjörður* noget sydligere er nu bleven en temmelig betydelig plads, især siden sildefiskerierne blev saa betydelige. Der er underlandet meget lidet; husene staar nede ved fjordbotn og spredt langs med sjøen paa begge sider; længer ude i fjorden paa nordsiden ligger *Vestdalseyri*, som maa henregnes til Seyðisfjörður, skjønt det egentlig er et særskilt handelssted. I Suðurmúlasýsla er der to handelssteder, *Eskifjörður* ved en liden fjord, som skjærer mod nordvest ud fra Reyðarfjörður; der er et trykkeri. Noget sydligere ude i Berufjörður ligger *Djúpivogur*, hvor der er en god havn, lukket med fjeldhammere og læ for alle vinde.

